

107 13
գրեմարե Զեյնալ

ԱՐՄԷՆ ԿԻՏՈՒՐ

գրեմարե Զեյնալ

19/3/39
Զեյնալ

ՍՈՑԻԱԼԻԶՄ, ՔՈՄԻՒՆԻԶՄ

Ե Ի

Հայ Դեմոկրատիան

ՀԱԼԷՊ

1939

IMP. ANI, RUE SALIBÉ, ALEP-SYRIE

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

$$\begin{array}{r} 1 \\ 4 \overline{) 52} \end{array}$$

226 2

ԿԻՄՈՒԼՐ Մ.

~~Մոցիաւիզմ, Կոմունիզմ և~~ Հայ
~~Գեմակրատիան:~~ Բ. —

kg

1

6

16

18

25

27

31

33

37

42

48

53

15
452

ԱՐՄԻՆ ԿԻՏՈՒՐ

Ի՞նչ է
ՍՈՑԻԱԼԻՉՄԸ
և
ՔՈՄԻՒՆԻՉՄԸ

2331
226

A II
80477

ՀԱԼԷՊ

1939

Տպարան ԱՆԻ, Ա. ԻճՆԵՆԻԱՆԻ

«ԿԱՅԾ»ԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Մարտեան մուրհի՝ ձեր հարուածի
Դոռ զարկերէն ջահաւաժիւն՝
Պաշտպան սերունդ մը ննշուածի՝
Դուրս ցայեցիք համաւաժիւն:

ՀԵՂԻՆԱԿԷՆ

Ի՞նչ է Սոցիալիզմը եւ Քոմիւնիզմը

Սոցիալիզմ կը նշանակէ հասարակարգ մը՝ ուր գոյութիւն չպիտի ունենան դասակարգեր։ Շատ կը սխալին այն սոցիալիստները եւ կամ անոր հակառակորդները, որոնք կը կարծեն թէ սոցիալիզմ կը նշանակէ գործաւոր եւ գիւղացի դասակարգի մշտական սիրապետութիւնը։ Հասարակարգի մը մէջ՝ ուր վերջ չը պիտի գտնէ բանւորի եւ գործաւորի տիրապետութիւնը, հոն գոյութիւն չի կրնար ունենալ սոցիալիզմ։

Սոցիալիզմը հասկնալու համար նախ պէտք է՝ հասկընանք ի՞նչ տարրերէ կազմուած է հասարակական կազմը, ի՞նչ դասակարգեր յառաջ եկած են անոր ծոցը, ի՞նչ հակադրութիւններ ունին մէկը միւսի վերաբերմամբ, ի՞նչ պայքարներ ունեցած են մէկը միւսի հանդէպ, ինչպէ՞ս այդ պայքարը կը տանի մարդկութիւնը դէպի սոցիալիզմ։

ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ամէն անոնք՝ որոնք չեն մօտենար բոլոր ընկերական հարցերուն որպէս հետեւանք դասակարգային շահերու, դասակարգային ձգտումներու եւ դասակարգային քաղաքականութեան, անկասկած ձախաւեր լուծում մը կու տան իրենց մօտեցած հարցին։ Ներկայիս՝ դասակարգային պայքարը այնքան աչքառու դեր կը կատարէ՝ որ ան սկսած է ցնցել եւ ուշաբերել ամենաթմրած եւ պահպանողական մտաւորական իսկ։

Նախ տեսնենք թէ ի՞նչ է դասակարգը, և ի՞նչի՞ վրայ հիմնուած է ան:

— Դասակարգը, հասարակական այնպիսի համախմբում մըն է, որու անդամները արտադրութեան մէջ միասեռակ դեր կը կատարեն, որով եւ կը տարբերին հասարակական այլ շերտերէ:

Նիւթական-արտադրական գործողութեան միջոցին է որ հանդէս կու գան դասակարգերը. արտադրական միջոցներու վրայ հիմնուած է դասակարգային բաժանումը:

Մարքս երեք դասակարգ կ'ընդունի, քափիթալիստ, հողատէր և պրոլետար:

Ո՞վ է զբամատէր դասակարգը. — Արդիւնաբերական ձեռնարկութիւն կատարողն է. բանւորի արտադրական ուժը գնողն է. անոր յաւելեալ արժէքով զբամազլուս զիգողն է: Բոլոր անոնք որ արտադրութեան մէջ վերոյիշեալ դերերը կը կատարեն՝ քափիթալիստ են:

Ո՞վ է հողատէր դասակարգը. — Արտադրութեան համար քափիթալիստի գործարաններուն և նման ձեռնարկութիւններուն ճող մատակարարողն է: (Նա այդ հողի փոխարէն կը ստանայ որոշ տուրք, որ կը կոչուի ճողային բեկսա — հողավարձ) և հողային բէնտա ստացողն է:

Ո՞վ է պրոլետար դասակարգը. — Քափիթալիստական արդիւնաբերութեան մէջ իւր բանւորական ուժը վաճառողն է. նա իր մկանային ուժով ներկայ համաշխարհային հարստութեան արտադրողն է. նա չունի արտադրական միջոցներ, այլ ուրիշի սեփականութեան մէջ կ'աշխատի, անոր ու սեփականատիրոջ մէջ կայ շահերու հակադրութիւն:

Ինչպէս կը տեսնենք, երեք դասակարգերու սահմանումը արտադրական յարաբերութիւններու մէջ որոշուեցան: Եթէ այդ արտադրական գործողութիւնները չըլլային՝ վերոյիշեալ երեք դասակարգի գոյութիւնն ալ մէջտեղ չէր գար:

Այս երեքը իրարմէ կը տարբերին ո՛չ միայն իրենց արտադրական դերերով, այլ իրարու դէմ ունեցած հակադրութեամբ:

Քափիթալիստը կ'աշխատի բանւորին քիչ աշխատավարձ՝ իսկ հողատէրին քիչ հողավարձ տալ:

Հողատէրը կ'աշխատի չափ հողավարձ առնել. նա կը ցանկայ որ բանւորի աշխատավարձն ալ քիչ ըլլայ, որպէսզի քափիթալիստը աշխատավարձի բարձրացումով իր հողավարձը չը քիչցնէ:

Պրօլետարը կը ձգտի չափ աշխատավարձ ստանալ, որը կը դպչի քափիթալիստի և հողատիրոջ շահերուն: Ահա այս դասակարգային շահերն են որ վերայիշեալներուն կը մղեն դէպի «դասակարգային կռիւ» և նկատի ունենալով անտեսական կեանքի առաջնական դերը, մենք ամբողջ պատմութիւնը կը տեսնենք որպէս թատերաբեմ դասակարգային ընդհարումներու: Մէկ կողմը տիրող դասակարգերը, միւս կողմը տիրուող:

Ասկէ զատ, մենք տեսնենք որ երկու տիրող դասակարգերու շահերն ալ իրարու կը բաղխէին, ատոր համար աւելի ճիշդ է ըսել «պատմութիւնը դասակարգային և դասակարգերու կռիւ է»: Այս է պատմական զէպքերու բուն կմախքը. բայց այս երեք խոշոր դասակարգերէն զատ՝ կան շարք մը մանր դասեր, ինչպէս օրինակ կղերը, մանր սեփականատէր գիւղացին, արհեստաւորը և մտաւորականութիւնը: Ասոնցմէ ոմանք տիրող՝ ոմանք տիրուող դասակարգի մասերը կազմելուն համար՝ առանձնապէս կանդ չափինք անոնց վրայ:

Ահա այս մանր դասերն ալ նկատի ունենալով՝ պատմական զէպքերը աւելի ևս կը խճողին և մակերեւութօրէն նայող մը, միտքը չփոթելով, չի կրնար ըմբռնել զէպքերու ներքին դասակարգային պայքարի հոգին. բացի ասկէ, իւ-

րաքանչիւր դասակարգ ունի իւրայատուկ զաղափարաբանութիւն մը, որը զասակարգային գունաւորումս՝ ստանալով հանդերձ՝ ահագին դեր կը կատարէ գոյութեան կռուի մէջ՝ իւր փոխազդեցութեան շնորհիւ։ Ահա այս երեւոյթն՝ ալ պատճառ մըն է որ աւելի կը բարդանայ պատմական դէպքերու զասակարգային բնոյթը, և մենք խիոյն չենք կըրնար ըմբռնել զայն։

Տալով զասակարգային շերտաւորման հիմունքը, և զասակարգերու սահմանումը, կը մնայ մեզ թուել քանի մը պատմական փաստեր։

ԴԱՍԱԿԱՐԳԵՐՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ .— ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԵՐ
ԴԵՊԲԵՐՈՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԱՍՏԱՌԸ .— «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԴԱՍԱԿԱՐԳԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՒՒՒ ՄԸՆ Է»։

Պատմութիւնը մարդու՝ դէպի բնութիւնը և դէպի մարդը ունեցած յարաբերութիւնն է։ Նախապատմական շրջանին ցեղերը թէ՛ իրարու և թէ՛ բնութեան դէմ կը կռուէին։ Բնութեան բնագծաթիւ արհաւիրքները — շնորհիւ մարդու ինքնապաշտպանողական միջոցներու տկարութեան — անհամեմատ աւելի ուժեղ և ներդործօն ազդեցութիւն ունէին մարդու վրայ. մարդը այդ անյաղթելի ուժի դիմաց տկար ըլլալուն՝ աւելի շուտ և շատ համախմբուելու և հաւաքական կերպով դիմագրաւելու բնազդը ունեցաւ։ Ո՞վ կը մտածէր մինակ դուրս գալ կայծակի աւերը վերաշինելու, հեղեղի թափը կանցնելու. ո՞վ կը մտածէր «իւրացնել» այն բա՜ր ու նետը որոնց միջոցով թումբեր և վայրենի առիւծներ կը կանգնեցուէր։ Համայնական էր ամէն ինչ, թէ աշխատանքի գործիքները և թէ արդիւնքները։

Ի՞նչ էր համայնական կռուի դրդապատճառը։ «Ձուկ բռնելու, որսորդութեան, յարձակման և պաշտպանման հա-

մար եղած պարզ աշխատանքի համագործակցութիւնը, կ'ըսէ Զիպէր, կենդանիներ արածելու, անտառներ կտրելու, ոռոգելու, հողը մշակելու, տուն և խոշոր գործիք շինելու (օրինակ, ուռկան, մակոյկ), պէտքերը կը ստիպէին նախնական մարդոց, որ արտադրութեան միջոցները միասին գործածեն. այդ պատճառով համայնական էին նաեւ շարժական և անշարժ սեփականութիւնները, զորս պէտք էր պաշտպանել թշնամի ցեղերէն»:

Յեղի իւրաքանչիւր անդամը անձամբ կը մասնակցէր ապրուստի հայթայթման գործին. ցեղի անդամներու նուազութիւնը առիթ էր տար առանձին «բաշխիչ» ձեռքի մը հանդէս չալուն. ամէն անհատ իր գործը ինք կընար տեսնել: Սակայն ցեղի անդամներու թիւը բաղմապատկուելով՝ այս յարաբերութիւնն ալ փոխուեցաւ: Բաղմանդամ ցեղի մը բոլոր անդամները չէին կընար թէ՛ արտադրել և թէ՛ արդիւնքը իրենց ձեռքով առնել: Համայնքի մէջ անկանոնութիւն չի յառաջացնելու և աշխատանքի ընթացքը կանոնաւորելու համար պէտք զգացուեցաւ զօրեղ և յատուկ ձեռքի մը, այսինքն կազմակերպչի մը:

Յեղերու մէջ առաջ եկած կազմակերպիչները որոշատեն դեռ ուրոյն դասակարգ չէին կազմեր, որովհետեւ արտադրական կեանքի մէջ միւսներէն տարբեր գործ չէին կատարեր: Սկզբնական շրջանին կատարողի կամ ցեղապետի և անդամներու շահերուն մէջ հակադրութիւն չկար: Թէ՛ ցեղի անդամները քիչ և թէ արդիւնաբերութիւնն ալ նուազ լինելուն՝ չէր կարելի մէկ մասին չատ՝ միւսին քիչ բաժին տալ: Այս պարագան առաջ պիտի բերէր մէկ մասի ֆիզիքական թուլութիւնը, որը խիստ կը փնասէր ամբողջ ցեղին, որովհետեւ թէ՛ անոր պիտի խնամէին և թէ՛ անոր հիւանդութեան պատճառով՝ արդիւնաբեր ձեռքէ մը զրկուած պիտի լինէին:

Յեղապետի զիրքը երթալով աւելի կը բարձրանար, մանաւանդ այն պարագային, երբ ցեղերու մէջ ապրանքներու փոխանակական յարաբերութիւնները կ'սկսի: Փոխանակութեան հետ ծագում առնող մասնաւոր սեփականութիւնը առիթ կու տայ ցեղապետին շատ ստացուածք զիգելու: Յեղապետը, իւր բազմամարդ ընտանիքով կը սեփականացնէ զիւղական ահագին հողեր ու ապրանքներ: Յետոյ նա կը սկսի շահագործել զանոնք աշխատցնելով զիւղացիները, որով և Գեօսալ—աւաւսական—դասակարգի հիմքը կը դնէ:

Մասնաւոր սեփականութեան առաջացումը աւելի եւս կը սրցնէ ցեղերու կռիւը. յափշտակութիւն և կողոպուտ սովորական բաներ կը դառնան: Այս երեւոյթը պատճառ կը դառնայ ցեղի կռուող ուժերու կազմակերպուելուն և յատուկ զինուորական դաս կազմուելուն:

Զինուորական դասը, որ առաջ ամբողջ ցեղի շահերու պաշտպանման համար եղած էր, կամաց կամաց կը դառնայ ցեղապետի — աւատապետի — գործիքը, որով նա իւր տիրապետութիւնը գէնքով կը սրբագործէ:

Համայնական կեանքի որոշ աստիճանին, ցեղի հոգեկան պահանջները ծնցուցեր էին հաստատութիւն մը, որ իրենց հոգեկան պէտքերուն միայն բաւարարութիւն կու տար, այդ կղերական հաստատութիւնն ու կղերական դասն էր: Կղերի շահն ալ հիմնուած էր զիւղացիներու կեղեքման վրայ. հոգեւորականութիւնը անաշխատ դաս մըն էր, և կ'ապրէր տաճարներու հասոյթներով:

Աւատական, զինուորական և կղերական կեղեքող տարրերը իրենց գոյութիւնը հիմնած էին ուրիշ դասակարգի մը վրայ, որը կ'պած էր հողին, ամառ ու ձմեռ կ'աշխատէր, կ'արտադրէր և տիրապետողներուն սնունդ կը մատակարարէր. այդ նուագործ դասակարգն էր:

Հասարակական կեանքի բարդացումով ցեղերու փո-

խաղարձ յարաբերութիւններն ալ շատցան, և բարդացան. թէ՛ այս յարաբերութիւնները կարգաւորելու և թէ ճանապարհորդութիւնը ապահովելու համար՝ կազմակերպիչ ոյժը ալ աւելի զօրացաւ և յառաջ բերաւ որոշ օրէնքներ, կանոններ և հիմք դրաւ պետութիւն կոչուած հաստատութեան:

Պետութիւնը տիրապետող դասերու բռնազրաւումը պահող, արդարացնող և իրագործող ոյժ մըն էր:

Մարդիկ համայնական շրջանէն մտան մասնաւոր սեփականութեան աշխարհը, անդասակարգայինէն դէպի դասակարգային պայքարը: «Հացի կռիւ»ը սկսաւ ծայր տալ մարդոց մէջ. ատելութեան և թշնամանքի մայր մրցումը, հասարակական յառաջդիմութեան հիմնաքարերէն մէկը դարձաւ: Ոչ ոք տնտեսապէս և ֆիզիքապէս ուժեղ էր՝ ա՛ն ալ տէր էր արտադրական բարիքին. հզօրի և թոյլի պայքարը բնութենէն՝ մարդոց մէջ փոխադրուեցաւ:

Հակադարձ շահերու այս թաւալազլոր շարանը՝ եկաւ հիւսելու «պատմութիւն» զանգուածը և այսօր մեզ ներկայացնելու «Ազգերու պատմութիւնը»: Ահա այդ պատմութիւնը, տեսնապէս հակադիր շահեր ունեցող դասակարգերու բաղխումներու նկարագրութիւնն է. «Պատմութիւնը դասակարգային կռիւ է». կ'ըսէ Կոմունիստական մանիֆէստը:

Հասարակական կեանքի մէջ՝ «դասակարգային կռուի» մասին, Մարքս և Էնգելսէն առաջ, Ուտոպիստ-Սոցիալիստներն ալ գրած և մատնանշած էին, բայց ասոնք չէին նկատած թէ պատմական զարգացման ազդակը «դասակարգային կռիւն» է, անոնք չէին հասկցած թէ «դասակարգային կռիւն» այն մղիչ ոյժն է, որու օգնութեամբ կ'իրականանայ հասարակական ներքին կեանքի ամբողջ գործունէութիւնը, հասարակութիւն՝ որը դասակարգերու բաժնուած է:

Մեր պատմութեան դրքերու բացատրութիւնները խիստ տարտամ և անկապ են այն պատճառով, որ անոնց հեղի-

նակները չունին ինքնուրոյն տեսակէտ մը պատմական երեւոյթներու վերաբերմամբ:

Շատ պատմաբաններու բողոքովին անձանօթ է «դասակարգային կռուի» նշանակութիւնը և պատմական դէպքերու մէջ անոր խաղացած դերը: Այս տեսակ պատմութեան գիրքերը կը նմանին անհոգի մարմնի մը:

Պատմական ազգերու թէ՛ անկումները և թէ՛ բարձրացումները խիստ բռնադատելի մեկնութիւններ կը գտնեն այդ պատմաբաններու կողմէ: Օրինակ, «Յունական և հռովմէական անկումներու պատճառը՝ բարքերու անբարոյականացումն էր»: «Խաչակրաց արշաւանքի զրդիչը՝ կրօնի զգացումն էր» կ'ըսէին անոնք և այլն:

Ամէն լուրջ պատմաբան՝ քննելով Յունաստանի քաղաքակրթութեան անկման պատճառները եկած է այն եզրակացութեան որ այդ անկումը հետեւած է Յունաստանի օտրեկական զրութեան՝ այսինքն տնտեսական վիճակի անկման: Յունաստանի տնտեսական վիճակը հիմնուած էր պատերազմի դաշտէն յափշտակուած կամ գնուած գերիներու աշխատանքի վրայ: Ատտիկէի մէջ լեցուն էին ֆապրիկաներ, որոնք արտահանութեան բազմատեսակ ապրանքներ կը պատրաստէին: Բայց երբ հռովմէական տիրապետութեան ուժեղացումով՝ Յունաստան նոր գերիներ բերելու ճանապարհէն զրկուեցաւ, այն ատեն սկսաւ իյնալ Ատտիկէի առեւտրական վիճակը, ոչնչացաւ ազնուականութեան զրահանաւէր կեանքը, և հետեւաբար Յունաստանի բարգաւաճ դիրքը:

Հռովմէական կայսրութեան անկումն ալ «բարքերու փճանալէն» չէր: Հռոմը երբ տէր դարձաւ բազմաթիւ գաղութներու, այն ատեն սկսաւ մեծ քանակութեամբ արմրտիք ներմուծուիլ կայսրութեան մէջ, Հռովմէական զիւղատնտեսական կեանքը ասկէ մեծ հարուած մ'ընդունեց:

Աւելցուցէք ատոր վրայ նաեւ այն պարագան որ կայսրութեան տնտեսական զարկերակը հողագործութիւնն և հետեւաբար զիւղացին եւ, աս ալ տասնեակ տարիներ հռովմէական փառապանծ բանակի մէջ կորսնցնելով իր կենսական ուժերը, աշխատանքի համար ամբողջովին անպէտք տարր մը դարձաւ: Գիւղացիներու հողերը կամաց կամաց խոշոր հողատէրերու ձեռքն ինկան, որոնք հողը կը մշակէին ստրուկներու միջոցով, իսկ այս պարագան ամբողջովին ձգեց կայսրութեան գիւղատնտեսութիւնը, որը չի կրնալով դիմանալ գաղութներու ապրանքային մրցութեան՝ քայքայուելու դատապարտուեցաւ: Ուրեմն թէ գիւղացիներու աշխատանքի անընդունակ վիճակը, և թէ տնտեսական դրութեան փճացումը պատճառ դարձան Հռովմէական կայսրութեան անկման:

Կրօնի զգացումը, որպէս ազդակ պատմական յեղաշրջման, չեչտուած է «Խաչակրաց արշաւանք»ին մէջ՝ կ'ըսեն: «Սրբատեղիներու ագաւորութիւնն» է այն մղիչ ուժը որ հարիւր հազարաւոր գիւղացի, ազնուական և կղերք մղեր է կռուելու իսլամական տիրապետութեան դէմ և Երուսաղէմի գմբէթի վրայ փողփողեցնելու քրիստոնէական փայլուն խաչը՝ կը պատճառաբանեն:

Չէ կարելի միայն «տնտեսական»ը հիմունք ընդունիլ, կրօնական զգացումն ալ նման դեր կատարած է ու կը կատարէ պատմութեան մէջ: Արժէ քիչ մը երկար կանգնիլ այս, ըստ երեւոյթին հիմնական առարկութեանց վրայ:

Գրիգոր VII-ի (կանոսա) ազդեցութիւնը շատ մեծ էր. եկեղեցիի տիրապետութիւնը այնպիսի բարձրութեան վրայ էր որ Խաչակրաց արշաւանքը Ուրպան VII Պապի Dieu la volt «Աստուած այս կամեցաւ» խօսքի հետեւանք կը համարէին: Եկեղեցին իր հսկայ հարստութեան շնորհիւ այնպիսի դերքի մըն էր հասեր, որ բոլոր աւատապետները

անոր կ'ենթարկուէին, անոր հրամանները հլուօրէն կը կատարէին, ասկէ ալ կը կարծէին թէ «մաքուր կրօնի ձայնին» կը հպատակին:

Ըստ Գրէյլիֆի՝ Խաչակրաց արշաւանքի ատեն երեք դասակարգեր կային. — իշխաններ, որոնց պարտականութիւնն էր պատերազմիլ. կղերականութիւն՝ որոնց պարտքն էր կազմակերպել զրականութիւնը և գիւղացիներ՝ որոնք սոսկալի կեղեքման ենթարկուած էին և ճորտական դուրսեան մէջ էին:

Նկեղեցու ձեռքին էր կեդրոնացած այն բոլորը՝ ինչ որ կարելի էր գիտութիւն անուանել. բացի ատկէ՛նա կը հովանաւորէր նաեւ խեղճերը և հիւանդները, նա տնտեսական հզօր տիրապետութիւն մըն էր:

Այդ շրջանին Իտալիոյ և Հիւսիսային Ֆրանսայի մէջ զարգացեր էր առեւտուրը և կամաց կամաց առաջ եկած էր դրամադուլսը — դրամի օգտագործումը. այս հանգամանքն ալ նպաստեց Խաչակրաց արշաւանքին՝ հոնկէ հարստութիւն բերելու համար:

Փոքր ֆէօտալները, կեանքի սուղ պայմաններու չնորհիւ, չկրցան բաւականանալ իրենց ճորտերու բնական տուրքերով, մտան խոշոր ֆէօտալներու բանակները, և լայնցուցին աւազակութեանց ու թալանի ծաւալը, որը շատ սովորական երեւոյթ դառնալ սկսաւ:

Քայքայուող ֆէօտալներու գլխուորական բանակները, և ատկէ բխած աւազակային խմբերը իրար անընդհատ կոտորելով դրական օգուտ մը ձեռք չէին բերեր և անոնք ստիպուած եղան իրենց աչքերը օտար տեղեր յառել:

Միայն միջին Ներոպայի ֆէօտալները անօթի և աւազակաբարոյ չէին. նորմանները եւս յայտնի էին իրենց սրի և աւերածութեան հակումներով: 1066 թուին Վիլհէլմ Յաղթող՝ 30,000 նորմաններով ողողեց Անգլիան և ամէն տեղ

ներու մասին հոգ կը տանէին, քան թէ կրօնի տարածման վրայ:

Անկարելի է այլևս ուրանալ թէ խաչակրաց արշաւանք սնտսակաւն իմունքներէն չէ: Կրօնական պիտակը պարզ խաբկանք մըն էր, կեղծ վերահլու մը:

* *

Միշին դարու պատմութեան կարեւոր մասը գիւղական ապստամբութիւնները կը գրաւեն: Առեւտրական դրամազլխի դարգացման հետ կազմակերպուեցան նորանոր առեւտրական քաղաքներ, և դրամի շրջառութիւնն ընդարձակուեցաւ: Յէօտալները ամէն գնում դրամով ընելուն համար՝ սկսեցին շատ դրամ գիղելու ետեւէ լինալ, որով գիւղացիներու տուրքերը՝ բնական բերքերու փոխարէն դրամի վերածեցին. գիւղացիներու աշխատանքը ալ աւելի շտուգեցին, անոնց՝ հողին կապելով, ճորտական դրութիւնը ամրապնդեցին և ճորտական ճնշումը ծայր աստիճանի հասցուցին:

Գիւղացիական այս անտանելի դրութիւնն էր որ պատճառ դարձաւ գիւղացիական ապստամբութեանց XII դարուն իտալիոյ, XIV դարուն Անգլիոյ և Ֆրանսայի XV դարուն Բոհեմիոյ և XVI դարուն Գերմանիոյ մէջ: Այս շարժումներու ամենամեծը 1525 թուի գերմանական գիւղացիներու ապստամբութիւնն էր: Գիւղացիները 12 կէտէ բաղկացած պահանջներ դրին, որոնց զլխաւորներն էին՝ ճորտութեան և ապօրինի հարկերու վերացումը, հողեւոր և աշխարհական դատարաններու անաչառութիւնը. անտառներէն և ձկնորսութենէն անարգել օգտուիլը, բոլորն ալ զուտ սնտսակաւն պահանջներ էին: Բայց որովհետեւ այս ժամանակաշրջանի զլխաւոր գաղափարաբանութիւնը կրօնն էր, այդ պատճառով ալ զուտ տնտեսական պահանջները, կրօնական վերաբերու հազան ու գիւղացիները իրենց պահանջները Ս. Գրքին ղիմելով կը հիմնաւորէին. այս ըսել է որ գիւղացիական ապստամբութեան գրգիռն պատճառը Ս. Գրքին մատնանշած օրէնքներն ու պատուէրներն էին:

Միջին դարէն սկսած՝ բոլոր կրօնական աղանդներու պատճառն ալ տնտեսական յարաբերութիւններն էին:

Առեւտուրի յառաջացումով, քաղաքի կազմակերպութեան շնորհիւ խոշոր ֆէօտալ պապականութիւնը գիւղացիները և նոյնիսկ փոքր ֆէօտալները ծանր կերպով ճնշել սկսաւ, որոնք միանալով պապական լուծը թօթափելու աշխատեցան, որով և առաջ եկան XIII դարու աղանդները. հիմքը տնտեսական ճնշումն էր, իսկ արտայայտութեան ձևը՝ կրօնական: Այս շարժումներու ամենամեծը Լիւթէրի քարենորոգումներն էր, որը նորածագ պուրժուազիայի կոկորն էր խոշոր ֆէօտալներու և պապականութեան բռնութեանց դէմ:

«Բոլոր աղանդներու էութիւնը մէկ էր, կ'ըսէ Բոկտաւնով «— Կորչի հոգեւոր ֆէօտալը»:

1648ի Անգլիական, 1787ի Ֆրանսական, 1848ի Գերմանական և 1868ի Ճարմանական յեղափոխութիւնները հիմնապէս խորտակեցին ֆէօտալական կարգերը և հիմնեցին ներկայիս պուրժուական-քափիթալիստական կարգերը:

*
*
*

Եթէ մենք փորձէինք ուրիշ փաստեր ալ յիշել, հարկ կը լինէր ամբողջ պատմութիւնը արձանագրել: Մեր ժամանակակից քաղաքականութիւնը ապագայ պատմութիւնն է, ո՞վ կրնայ չընդունիլ թէ ամբողջ քաղաքականութեան հիմունքը դասակարգերու տնտեսական շահերն են: Ներկայ քաղաքականութիւնը մեր աչքի առաջ պատահելով՝ անոր տնտեսական հիմքը բացորոշապէս կը տեսնուի, նոյնն է նաև տնտեսական հիմքը բացորոշապէս կը տեսնուի, նոյնն է նաև մեր չտեսած պատմութիւնը, իսկ թէ բացատրութիւններու մէջ տարակարծիքութիւն կայ, ատոր պատճառը այն պատմաբաններն են, որոնք պատմական երեւոյթի մը արտաքին առիթը հիմնական ազդակին հետ չփոթելով՝ սըլ խալ կերպով կը ներկայացնեն պատմութիւնը և հարցին ցանցառօրէն նայողին կը հաւատացնեն թէ այսինչ պատմա-

կան դէպքի բռն պատճառը կրօնը, կամ քաղաքական տեսակէտն է:

Ամբողջ պատմութիւնը դասակարգերու կամ դասակարգային կռիւ է: Պատմական հասարակական յեղաշրջմանց հիմնական ազդակը տնտեսական յարաբերութիւնն է. կրօնը՝ քաղաքակրթութիւնը այդ երեւոյթը արտայայտող ձեւերն են, իսկ մեծ մարդիկ՝ գործակատարները:

Այս է պատմութեան մասին մեր համոզումը:

ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԵՐՈՒ ՏԱՊԱԼՈՒՄԸ

Քսաներորդ դարը քափիթալիստական շրջանն է: Ասոր ճակատագիրը միւս դասակարգերէն տարբեր է՝ կրնար ըլլալ:

Դրամատիրական կարգերու հիմքը վարձու բանուորիւնն է: Բոլոր գործարաններու, հողերու տէրերը դրամատէրեր են, իսկ անոնց վրայ աշխատողները՝ բազուկնին եւ մսֆերին վաճառքի հանած աշխատուորիւնը:

Աշխատաւորութեան և դրամատիրութեան պայքարը սկսած է 17րդ դարէն և կը շարունակուի մինչեւ մեր օրերը:

Ֆէօտալական կարգերը արգելք ըլլալով մեքենական արտադրութեան յառաջացման՝ այս վերջինիս պաշտպան դասակարգը՝ բռնի ուժով սապալեց ֆէօտալական կարգերը, որպէս զի անոր տեղը հաստատէ պուրժուական կարգեր:

Իր հերթին քափիթալիստական պուրժուական կարգերն ալ արգելք հանդիսանալով արդիւնաբերական ուժերու զարգացման՝ այս վերջնոյս կողմը և տէրը՝ աշխատուոր դասակարգը, կը ձգտի սապալել ֆափիքալիստական կարգեր, որպէսզի անոր տեղ հաստատէ անդաւադարգ սոցիալիստական կարգեր:

Յիշեալ կարգերու տապալումները եղած են Յեղափոխու-

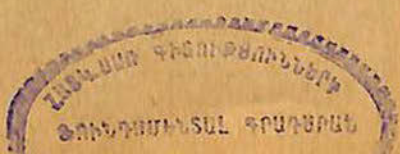
քեամբ, այսինքն բռնի ուժերով: Աւիասաւոր դասակարգի
սիրապետութիւնն ալ կրնայ իրականանալ միայն պուրժուա-
կան կարգերու տապալումով՝ աւիասաւոր դասակարգի յե-
ղափոխութեան միջոցով:

Բանուորական սիրապետութիւնը անհրաժեշտ է, որպէս զի
ան կարենայ ներկայ կարգերու հաշուեյարդարը հեշտու-
թեամբ դուրս հանել: Պուրժուական կարգերու մէջ անկա-
րելի է սոցիալիզմի իրագործումը: Աշխատաւոր դասակար-
գը նախ՝ կը ձգտի տէր կանգնիլ, ձեռք ձգել պետական կազմը,
որպէսզի սոցիալիզմ կառուցանէ և անկէ յետոյ անցնի
ֆումի. նիզով զործադրման:

Մարքս՝ թէ՛ Սոցիալիզմը և թէ՛ պատմութիւնը գիտական
հիմքերու վրայ դրաւ:

Մարքսի թէօրիայի տարածուելովը հիմնայատակ խոր-
տակուեցաւ իւթոպիստ-ցնորական սոցիալիզմը: Սոցիալիզմը
ոչ թէ մարդու կամքէն, գաղափարներէն կախուած իտէալ մըն
է, այլ տնտեսա-հասարակական անխուսափելի զարգացման
հետեւանք: Տիալեքտիկական օրէնքով՝ ինչպէս որ սոցիալական
շրջանին յաջորդեց նորականը, ասոր ալ ներկայ բանուորա-
կանը, ճիշտ այնպէս ալ վերջինս պիտի վերածուի Սոցիա-
լիստականի: Խօսինք տնտեսագիտական բառերով. — փակ
տնական տնտեսութեանը յաջորդեց ֆէօտալականը անոր՝
բուրժուականը, իսկ՝ բուրժուականին ալ՝ սոցիալիստականը
պիտի յաջորդէ: Այս բոլորը հիմնուած է տիալեքտիկական
այն օրէնքի վրայ, ըստ որու բնութեան մէջ կայունութիւն
չկայ, հասարակական ամէն ծնած կարգ դատապարտը-
ւած է մեռնելու, և մեռնողը իւր ծոցէն կը բխեցնէ իւր յա-
ջորդը. բուրժուականը իւր ծոցէն պիտի բխեցնէ սոցիալիստա-
կանը՝ բանւոր դասակարգի միջոցով: Այս է տիալեքտիկական
օրէնքը:

Մարքսը լուրջ փաստերով հաստատեց այս կէտը. նա
մատնանչեց որ ներկայ կապիտալիստական կարգերը իրենց

ծոցին մէջ կը սնուցանեն դասակարգ մը—պրօլետարիատը։ Որքան զարգանայ կապիտալիստական կարգերը՝ այնքան կը բազմանայ պրօլետարիատի թիւը, որքան կատարելագործուի մեքենան, այնքան արտադրութիւնը չատ մարդոց ձեռք կ'իյնայ։

Այս օրէնքն ալ ոչ թէ մարդու կամեցողութեամբ տեղի կ'ունենայ, այլ պատմական անհրաժեշտութեամբ, տնտեսական անհերքելի օրէնքներով։ Աճող պրօլետարը որպէս հակադրութիւն բուրժուական-դրութեանը, պիտի յաղթէ անոր և յառաջացնէ համադրութիւնը-Սոցիալիզմը։ Սոցիալիզմը գիտութիւն դարձաւ, որովհետեւ յայտարարուեցաւ որ նա մեր կամքէն անկախ՝ ցնեխական կեդրոնացման շնորհիւ իրականութիւն պիտի դառնայ։ Մենք ուզենք-չուզենք՝ սոցիալիզմը պիտի գայ սակայն հենց այդ անհրաժեշտութեանը գիտակցելով է որ մենք կ'ուզենք կազմակերպուիլ և արագացնել անոր ընթացքը։ Այս է մեր՝ մարդկանց դերը։

ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ԷՍՏԻՄԻՆԸ

Սոցիալիզմը՝ քոմիւնիզմի առաջին շրջանն է, ուր կամաց կամաց պիտի անհետին դասակարգերը և դասակարգային ըմբռնումները, այսինքն՝ ուր տեղի պիտի ունենայ չահագործող դասի հաշուեյարդարը, չահագործող դասակարգի իսպառ վերացումը և երկու դասակարգերու անհետացումը, որուն կը յաջորդէ անդասակարգ հասարակարգը — Դոմիւնիզմը։

Դասակարգերու վերացումէն ետքը պետութեան բոլոր քաղաքացիները կը վայելեն համաշխատանքի ազատ յարաբերութիւն, ընկերական ու եղբայրական վերաբերում։ Ամբողջ ազգը կը մէջբերէ հաւաքական աշխատանք մը՝ հիմնուած կազմակերպուած, չափադրուած և բանաւոր հիմքերու վրայ։

Ներկայ քափիթալիստական պետութիւնը կը ձգտի դա-

սակարգի մը ճնշումը գործադրել միւսին վրայ, սոցիալիստական շրջանինը՝ զերծ կը լինի այդ աւելորդ աշխատանքէն՝ տրուած ըլլալով շահագործող դասակարգի չքացումը:

Պուրժուական կարգերու պետութիւնը իր պիւտճէի և էնէրժիի մեծագոյն մասը կը տրամադրէ իր բանակի, դրպրոցի, եկեղեցիի վրայ, որոնց միջոցով կը ձգտի օրինակաւորացնել և յաւերժացնել շահագործութեան սխալ գաղափարը:

Սոցիալիստական կարգերու պետութիւնը այս հիմունքները և նոյնիսկ այս աշխատանքները չունենար որովհետեւ նովին կը թեթեւնայ անոր գործերը և կամաց կամաց աւելորդ կը դառնայ անոր գոյութիւնը:

Ոչ միայն պետութեան, այլ մարդկային ուժերու մեծ խնայում մ'առաջ կու գայ: Անգամ մը երբ դադրի շահագործման սխալը, ինքընտրութեան կը խնայուին երկու դասակարգերու այդ կապակցութեամբ նախօրօք վատնուած ուժերը:

Սոցիալիստական իրաւակարգի մարդը իր ուժերը գըլխաւորապէս կը գործադրէ գիտութեան, արհեստագիտութեան մէջ՝ որպէսզի յաղթահարէ բնութեան ըմբոստ ուժերը և զանոնք ենթարկէ մարդկային ուժերուն՝ առ ի բարձրութիւն համայն մարդկութեան:

Բաժինիստական կարգերու մէջ ևս գիտութիւնը ծաղկած է, բայց այն չափով, որչափով այդ հարկաւոր է իր պէտքերուն համար և աշխատաւորութիւնը ճնշման գործին մէջ:

Սոցիալիստական կարգերը գիտութիւնը կը ծառայէ ի նպաստ ամբողջ մարդկութեան բարօրութեան և երջանկութեան:

Պուրժուական կարգերու մէջ՝ գիտութեան շնորհիւ երբ արտադրութիւնը աւելնայ, ատիկա կը փաստէ իր շահագործման, հետեւաբար պուրժուան շահագրգռուած չէ մեծ զարկ մը տալ անոր բարգաւաճման, ընդհակառակը սոցիալիստական կարգերու մէջ՝ գիտութիւնը կը կիրառուի և

յառաջ կը տարուի իր լայն առումով, որովհետեւ անոր միջոցով որքան աւելնայ տնտեսական, գիտական բարիքները այնքան քիչ աշխատանքով՝ մարդիկ լաւ օրեր ձեռք կը բերեն:

Պուրժուական կարգերը չափ ու սահման չեն դնել ապրանքներու արտադրութեան, որով՝ առաջ կը բերեն տնտեսական տաղնապ, աւելորդ ապրանքներու հրկիզում, ծովաթափում. մինչդեռ սոցիալիստական կարգերը կ'արտադրեն համաձայն պէսքի, և արտադրութիւնը կը ստանայ օրինաչափական և փլանային բնոյթ, որմէ բնաւ չի վնասուիր հանրութիւնը և աւելորդ ուժերու վատնում չըլլար:

Պուրժուական կարգերէն խնայուած ժամանակը՝ սոցիալիստական կարգերու մէջ՝ պիտի յատկացուի ժողովուրդի բարիքին և երջանկութեան:

Սոցիալիստական կարգերու մեջ՝ առաջին անգամ քլլալով, մարդկութիւնը իր նակասագիրը կ'առնէ իր սեփական ձեռք և կ'ազատէ զայն կոյր պատահականութեանց կորստաբեր ճիրաններէն:

Առխաւանքի արդիւնքը՝ համայնավարական կարգերու մէջ, զգալապէս պիտի աւելնայ՝ շնորհիւ մեքենայացում արտադրութեան և միեւնոյն ատեն աշխատաւորներու այն գիտակցութեան՝ թէ այդ արտադրանքը լոկ իրենց բարիքի համար է և ո՛չ թէ զատարկաշրջիկներու:

Աշխատանքը կը դառնայ գրաւիչ և հաճելի պէս մը, անհրաժեշտ պահանջ մը բոլոր քաղաքացիներու համար:

Աշխատանքը կը վերածուի ազատ, և արգասաբեր ձեւի մը, որը ամբողջութեամբ կը յատկացուի հանրութեան չափերուն և երջանկութեան:

Համայնավարական կարգերու մէջ աշխատաւորը զամուռ չի մնար միայն մէկ տեղ և մէկ արհեստի, այլ ան ազատ կ'ըլլայ երբեմն փոխել իր առխաւանքը և զբաղու-

Արհեստանոցներու, մեքենադիտութեան զիւրամատ-
չելի հանգամանքը հնարաւորութիւն պիտի տան գործաւու-
րին՝ սորվելու իր ցանկացած մասնադիտութիւնները, որով
գործաւոր մը իր ձեռքին կ'ունենայ մի քանի արհեստ-
ներ, գործերէն չձանձրանալու համար, ան կարող կ'ըլլայ
երբեմն փոխել իր գրաւման առարկաները:

Սոցիալիստական իրաւակարգի աշխատանոցները կը
դառնան մէկ—մէկ զիտական վարժարաններ, ուր գործա-
ւորը թէ կ'ուսանի և թէ՛ կ'արտադրէ: Այդ իսկ պատճառաւ
գործաւորը կը դառնայ միեւնոյն ատեն զիջական, գիւսա-
բաւ որպէսզի կատարելագործելով մեքենաները՝ կրճատէ
աշխատածամերը, և միեւնոյն ատեն բարձրորակ դարձնէ
անոր արտադրանքը, տրուած ըլլալով որ այդ բոլոր բա-
րիքներու վայելողը ինքն է և իր գործակիցները:

Գիտութիւնը, զիւտերը և գործերու մեքենայացումը
հսկայական քայլեր պիտի առնեն և մարդիկ պիտի կարե-
նան իրագործել այն՝ ինչ որ կ'երեւակայեն:

Անհասակամ մրցակցութիւնը իր լայն տեղը կը գրաւէ՝
բայց ոչ պուրժուական չրջանի մրցակցութիւնը, ուր մէկը
միւսին կը փճացնէ, կը սնանկացնէ և նոյնիսկ կը զգիտնէ:
Համայնավարական դիտութեան մրցակցութիւնը կ'ըլլայ
եղբայրական և ընկերական հիմքերու վրայ. մէկի օգուտը
հազարի, իսկ հազարինը մէկի համար, որովհետեւ բոլորն
ալ պիտի օգտուին՝ մէկը միւսէն: Հանրութեան երջան-
կութիւնը՝ ուրիշը բաղդաւորեցնելու բնագոյր, կը դառնայ
վարակիչ և հանրական խանդավառութեան առարկայ, այդ
զգացումը թռիչք պիտի տայ իւրաքանչիւր անհատի ստեղ-
ծագործական ընդունակութեանց:

Ազատ աշխատանքի տիրապետութեամբ՝ վերջ կը գլու-
նէ ներկայ թիփի անգործութիւնը և անոնց հետեւանքը եղող
զողութիւնը, անբարոյականութիւնը, խաբեբայութիւնը

և ամէն տեսակի մոլութիւնները, որով կը զոցուին բանտերու և վանքերու դռները:

Ներազգործութեան մէջ մեքենաներու ներմուծումը և երկրագործներու հաւաքական աշխատանքի հարկադրանքը կը նոյնացնէ գիւղական աշխատանքի ձեւերը և միջոցները քաղաքայինն հետ, որով կը վերացուի գիւղացու եւ գործաւորի հակադրութիւնը՝ համախմբելով զանոնք մէկ զըրօշի տակ, մէկ նպատակի շուրջ, որ է միահամուռ ուժով կռուիլ բնութեան ուժերուն դէմ:

Գիւղերէն անցնող գետերը, ժայռերու բարձրութենէն դահաւիժող ջրվէժները պիտի կազմեն ելեքտրականութեան անսպառ աղբիւրներ, որոնց միջոցով սոցիալիստական գիտնականները պիտի կարենան ստեղծել գիւղական նոր մեքենականութիւն, արդիւնաբերական նոր հսկաներ, որոնք պիտի գան խզելու քափիթալիստական կարգերու խոպան գիւղերու և ամայի դաշտերու յանցաւոր լռութիւնը:

Ներկայ թիփի ֆալաֆները անճանաչելի պիտի դառնան և այդ քաղաքներուն տեղ կը բարձրանան պարսեկ-ֆալաֆները որոնց տունները և փողոցները հանրութեան առողջապահութեան համաձայն պիտի ձեւակերպուին: Ծամբաներու փոխադրութեան զարգացումը ամէն հնարաւորութիւն պիտի տայ բնակիչներուն՝ ապրելու, գիշերելու իր առողջութեան նպաստաւոր տեղը և բնակարանը՝ ամէն յարմարութեամբ սարքաւորուած:

Այս բոլորը այնպէս արագ տեղի պիտի ունենան, որու ընթացքին պիտի վերանայ գիւղի և քաղաքի տարբերութիւնը:

Մարդկային կեանքի ամէն տեսակի շինծու և արհեստական բաժանումները պիտի անհետին և մարդ ու կինը կատարելապէս հաւասար գծի վրայ պիտի դրուին: Կինը պիտի դադրի տան ստրուկը դառնալէ՝ տրուած ըլլալով որ կերակուրներու պատրաստութիւնը, զգեստներու լուացքը,

ներախաներու պահպանութիւնը և նոյնիսկ կօշիկներու մաքրութիւնը պիտի ունենան իրենց յատուկ մեքենայացուած և առողջապահիկ տեղերը:

Ազգերու մէջ ցեղային գունաւոր տարբերութիւնները պիտի վերնան՝ շնորհիւ քաղաքակրթութեան զարդարման և դաստիարակութեան միօրինակութեան:

Կենցաղային քաղաքակրթութիւնը, քաղաքներու բնակչութեան նիստ ու կացը, վարքն ու բարքը՝ շնորհիւ արդիւնաբերական պայմաններու ընդհանրացման՝ այնքան պիտի նոյնանան, որ ամբողջ մարդկութիւնը մէկ ազգ, մէկ ցեղ պիտի համարուի:

Ամեն մարդ իր կարողութեան չափով, ամեն մարդ իր պէսքին համաձայն: Ասիկա է համայնավարական իրաւակաւարդի վերջնական իտէալը:

Քափիթալիստական կարգերու մէջ տնտեսութիւնը կ'արտադրէ ապրանքներ՝ վաճառքի համար: Հոս արտադրանքի վրայ կը նայուի իբր ծախու ապրանքի, որը կրնայ ըլլալ կեղծ, անպէտք, հակաառողջական, ֆրասակար և այլն: Մինչդեռ համայնավարական կարգերու մէջ արտադրանքը բնակչութեան պէսքին համար է, որով ան սահմանուած է ըլլալու լաւօրակ և յարմար:

Արտադրանքը կը կուտակուի յատուկ շտեմարաններու մէջ և հոնկէ կը բաշխուի բնակչութեան՝ իրենց պահանջի և պէտքի համաձայն: Ամէն անհատ ի վիճակի կ'ըլլայ առնելու այնքան, որքան պէտք ունի իր համար: Արդէն աւելորդ պատճառը ֆրաս պիտի տար իրեն, և իր ստացած սոցիալիստական դաստիարակութիւնը թոյլ չը պիտի տար իրեն աւելին առնել և նետել աղբանոց, կամ հիւանդացնել ինքզինքը, և կամ փտեցնել զայն տան մէկ պահարանին մէջ:

Արտադրանքի առատութիւնը բնաւ թոյլ չի տար «ազաւորքի» մոլութիւնը առաջ բերելու սպառողներու մէջ,

որպէսզի աւելի տպրանք կոռտակեն «սեւ օրուան համար»։ Ամէն աշխատաւորի՝ արտադրանքէն ազատօրէն օգտուելու իրաւունքը հրապարակէն կը վերցնէ «ուրիշի ապրանքը գնող յաճախորդը»։

Քափիթալիստական իրաւակարգի ծնունդ եղող ընչաքաղցութիւնը, շահամոլութիւնը, եսամոլութիւնը գոյութեան իրաւունք չպիտի ունենան համայնավարական կարգերու մէջ։

Ընկեր Սթալին ըսած է իր մէկ զրքին մէջ։

«Համայնավարական ընկերութեան բնութագիրը մեզ տրուած է Մարքսի, Էնգելսի և Լենինի զրքերուն մէջ, եթէ ես ուզեմ տալ ամփոփ բացատրութիւն մը քոմիւնիստական կառուցուածքի մասին՝ պէտք է ըսեմ թէ 1.— Արտադրական միջոցները, մասնաւորներու փոխարէն, հաւաքականութեան պիտի պատկանին։ 2.— Քաղաքի և գիւղի աշխատաւորները պիտի կազմեն ազատ համագործակցութիւններ, տնտեսապէս ինքզինքնին կառավարելով։ 3.— Քաղաքի և գիւղի տնտեսութիւնները պիտի կազմակերպուին մէկ ծրագրով և կատարելագործուած մեքենականութեան հիմունքներով։ 4.— Գիւղի և քաղաքի հակադրութիւնը չը պիտի մնայ, և երկուքի արդիւնաբերութեան միջոցները պիտի նոյնանան։ 5.— Արտադրութեան բաշխումը տեղի պիտի ունենայ ֆրանսացի հին քոմիւնիստի մը ըսածի համաձայն՝ «ամէն մարդ իր կարողութեան, ամէն մարդու իր պէտքին համաձայն»։ 6.— Գիտութիւնը և արուեստը այնպիսի պայմաններու մէջ պիտի զրուին որ անոնք հասնին իրենց հնարաւոր կատարելութեան։ 7.— Անհատը՝ հաճեցնելով «այս աշխարհի հզօրին» և զերծ մընալով օրուան հացի մտահոգութենէն, պիտի դառնայ կատարելապէս ազատ։

ՆԱԽ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄ ԵՒ ԱՊԱ ՔՈՄԻՒՆԻԶՄ

Քոմիւնիստական իտէալ կարգերը մէկէն ի մէկ չեն գար, հասարակական խաւերը որոշ յառաջխաղացումով պիտի հասնին այդ աստիճանին: Քափիթալիստական հսկայ կարգերու մնացորդները իրենց տապալումէն դեռ շատ ետքը կարելի պիտի ըլլայ հաշուեյարդարի ենթարկել: Նորագոյն հասարակարգը նախ սոցիալիստական շրջանը կը մտնէ և անկէ ետքը կ'անցնի համայնավարականին:

Ինչպէս վերը ըսինք՝ քոմիւնիստական կարգերը ընկերվարութեան կատարելութիւնն են, իսկ սոցիալիզմը անոր նախնական աստիճանները: Ասոր պատճառը այն է որ հին կարգերու տապալումով՝ նոր կարգերու հաստատումով տակաւին ամէն բանի հասած չենք ըլլար:

Տնտեսական-արդիւնաբերական մեխանիզմը իր վերջին կատարելութեան հասնելու, հանրութեան ամէն պէտքերը առատօրէն բաւարարելու և վերջապէս «Ամեն մարդու իր պէսքին համաձայն» սկզբունքը գլուխ հանելու համար՝ անցման շրջան մը պէտք է, ահա այդ շրջանն է որ կը կոչուի սոցիալիստական շրջան:

Սոցիալիստական կարգերու ատեն ուրեմն քաղաքի և գիւղի ճարտարարուեստը տակաւին ցանկալի աստիճանին հասած չըլլար՝ որքան ալ անհատական աշխատանքը գերազանց եղած ըլլայ:

Սոցիալիստական կարգերու բնակչութիւնը տակաւին պիտի քաւէ հին կարգերու մեղքերը, լաւ չը պիտի վայելէ նոր իրաւակարգին պտուղները, ան տակաւին պիտի յոգնի ի խնդիր ընկերային կատարելութեան:

Սոցիալիստական կարգերու ատեն տակաւին պիտի հանդիպինք քափիթալիստական կարգերու մնացորդը եղող գողութեան և շահագործման, իսկ աշխատանքը տակաւին պիտի յատկացուի կենսական պիտոյքներուն միայն:

Սոցիալիստական կարգերու մէջ անհատը պիտի ստանայ իր արտադրած արդիւնքին այնքան՝ որքան աշխատած է, որովհետեւ հինէն եկող այս շրջանի գործաւորներէն ոմանք աշխատասէր՝ իսկ ոմանք ծոյլ, ոմանք որակեալ՝ իսկ ոմանք անորակ, ոմանք մասնագէտ՝ իսկ ոմանք ալ սե աշխատաւոր ըլլալուն՝ բնականաբար իրենց աշխատավարձերն ալ պիտի ըլլան անհաւասար։ Ոմանք շատ պիտի ստանան ոմանք քիչ, ոմանք աւելի պիտի վայելեն, ոմանք նուազ։

Այս շրջանի մասին Լենին ըսած է՝ «մինչեւ քոմիւնիզմի բարձրագոյն աստիճանը» սոցիալիստները աշխատանքի և արտադրանքի բաշխումը պիտի ենթարկեն խիստ քոնթրոլի, մինչեւ որ հիմնապէս անհետի հին կարգերու մնացորդները, որոնք տակաւին կրելով հին մտայնութիւնը՝ պիտի շարունակեն զիմադրել նոր օրէնքներուն և հետեւաբար պէտք է գոյուին նոր պաշտօնեաներէ։

Սոցիալիստական կարգերու տակ մենք յաճախ պիտի հանդիպինք մօնր պուրժուազիի, հողային կալուածատէրերու ընդվզումներուն, խափանարարութեան և վնասարարութեան։

Լաւ մարդուած քոմիւնիստական պաշտօնեաները ուշադիրօրէն և ճարպիկօրէն մօտենալու են անհետացող դասակարգերու վերջին թափթփուկներուն։

Մարքսեան տիալեքտիկի օրէնքով՝ մեռնող մարմինը դեռ իր մէջ կը պարունակէ կենդանութեան նշաններ՝ մարմնի որոշ անկիւններուն մէջ։ Շատ անգամ կողք-կողքի կրնան գոյութիւն ունենալ մահն ու կեանքը, սոցիալիզմը այս պարագային ակամայ մեռելաթաղի դերը պիտի կատարէ՝ մինչեւ որ մեռնող մասնիկներու վերջին հիւլէն զրկուի կենդանութեան նշոյլէն։

Պետական օրդանը՝ թէ և նորոգուած՝ տակաւին պիտի շարունակէ իր գոյութիւնը սոցիալիստական կարգերու մէջ. որպէսզի աջալրջօրէն հսկէ հին մնացորդներու անհետացման և մաքրէ հրապարակը հոտած գիակիւնէրէ։

Մէկ խօսքով՝ Սոցիալիզմի նշանաբաններն են՝ «Ով որ չաշխատիր չ'ուտեր և արտադրանքի բաշխումը՝ համաձայն քափած աշխատանքի քանակին և որակին»:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱԿԱՐԳԸ

Սոցիալիստական տղան

Խորհրդային սոցիալիստական հանրապետական միութեան մէջ 1917 Նոյեմբեր 7էն սկսած՝ ձարական քափիթալիստական իրաւակարգը խորտակուած բլլալով հոն հաստատուած է սոցիալիստական իրաւակարգը: Տակաւին 1921 թուին Լենին ղեկելով խոշոր «Ո՞վ որո՞ւ» հարցականները, եկաւ հաստատապէս պատասխանելու թէ՛ Սոցիալիզմը պիտի յաղթահարէ քափիթալիզմին:

Սոցիալիստական տնտեսական հիմքերը դրուած են հաստատուն կռուաններու վրայ: Խորհրդային երկիրներու իրաւակարգէն ջնջուած են մասնաւորներու պատկանող գործարանները, հանքերը, դրամատունները, երկաթուղիները, անտառներու և հողատէրերու իրաւունքները եւայլն:

Գործարաններու մէջ ջնջուած են գործաւորներու աշխատանքի արդիւնքները բռնագրաւման իրաւունքը և շահագործումը, վերացած են արդիւնաբերութեան անհաշիւ արտադրանքը, և ստոր տեղ զետեղուած է փլանային արդիւնաբերութիւնը՝ համաձայն երկրի պէտքի, և համապատասխան պետական հրահանգներուն, այս իսկ պատճառաւ այդ երկրի մէջ չկայ ապրանքներու գերարտադրութիւն և տագնապ, որը յատուկ էր քափիթալիստ երկիրներուն:

Մենք ականատես կ'ըլլանք ամէն օր Խորհրդային երկիրներու աննախընթաց արդիւնաբերական ուժերու զարգացման, որը արդիւնք է սոյն երկրի գիտութեան, մեքենաներու, բնական հարստութեանց շահագործման: Այս իսկ

պատճառաւ այսօր կը հիմնուին արդիւնաբերական հսկաներ ո՛չ միայն ճարտարարուեստի՝ այլեւ գիւղատնտեսական շրջաններու մէջ, աշխարհը դարմացներու աստիճան:

Այս բոլորը ոչ թէ քափիթալիստ դասակարգը, հարըստացներու և յղիացներու նպատակաւ, այլ՝ աշխատաւոր համայնքի բարօրութեան համար:

Սոցիալիստական երկիրը կ'ընթանայ գէպի գիւղատնտեսութեան հաւաքականացում, և բռնատէր կուլակներու ոչնչացում: Այս վերջինները հազարաւոր տարիներէ ի վեր Ռուս գիւղացին պահած էին ստրկական և ճորտական վիճակի մէջ, և զանոնք կը գործածէին որպէս գրաստ:

Խորհրդային երկիրներու սեփականութեան կարգախօսն է թէ՛ ստացուածքը հանրային է, սուրբ է և անբռնաբարելի: Գործարաններու, փոխադրական միջոցներու, կոլտնտեսութեանց, սովտնտեսութեանց եկամուտները ոչ թէ կը գրպանուին մասնաւոր սեփականատէրերու, պուրժուաներու կողմանէ, այլ անոնք կը դրուին հաւաքական աշխատաւորութեան տրամադրութեան տակ՝ անոնց պետութեան միջոցով: Ահա այս աղբիւրներու միջոցով է որ օրաւոր կը բարելաւուի գործաւորներու և գիւղացիներու կենցաղը:

Սոցիալիստական երկրի բոլոր զաղափարական ուժերը լծուած են ի կատար ածելու անդասակարգ սոցիալիստական հասարակակարգի կառուցումը:

Պուրժուա և քափիթալիստ քաղաքագէտները՝ բաժան բաժան ընելով հողերը և գործարանները և շատ անգամ հակադրելով անոնց շահերը մէկը միւսին՝ կը ձգտին իրար դէմ հանել գործաւոր դասակարգերը և թոյլ չտալ անոնց՝ ամփոփելու իրենց ուժերը մէկ յայտարարի տակ, և գործել միասին: Մինչդեռ սոցիալիստական տեսութեանց մէջ գործարանները և հողերը իրարմէ անջատուած չեն, անոնք զատ՝ զատ տէրերու չեն պատկանիր, ամբողջ տնտեսութիւնը ըլլայ գիւղի և քաղաքի մէջ մէկ տէր ունի՝ աշխատաւոր ժողովուրդը:

Տնտեսութեան փոքր մասերու բաժանումը, արհեստներու՝ լոկ անհատներուն յանձնումը առաջ կը բերէ յահագործման, հարստացման մղումը և այսօրուան փոքր հողատէրը, մանր խանութպանը, խանութպան կօշկակարը միշտ ալ ձգտում և հնարաւորութիւն կ'ունենան խոշորնալու, վարձու գործաւորներ աշխատեցնելու և օրին մէկը դառնալու խոշոր հողատէր, մեծ գործարանատէր, և վաճառական:

Տնտեսութեան մանր մասերու բաժանման կողմնակից «Սոցիալիստները» երկիրը կ'առաջնորդեն դէպ քափիքալիստական կարգեր:

Մանր պուրժուական սոցիալիստներու տեսակէտը խոշոր արգելքի կը բաղխի այն ատեն, երբ այդ բաժանումը ուզեն տարածել հսկայ նաւերու, հանքերու և հնոցներու վրայ՝ միթէ հնարաւոր է այդպիսի տնտեսութիւններ բաժանել աշխատաւորութեան մէջ:

Մանր պուրժուական սոցիալիստները խոշոր քափիթալիստներու ճամբան կը հարթեն և իրենց տեսակէտը ոչ մէկ առնչութիւն ունի իրական սոցիալիզմի հետ:

Խորհրդային Միութեան մէջ ալ այս թիւի մտածողներ գտնուեցան, անոնք ալ ուզեցին ամբողջ տնտեսութիւնը հաւասարապէս բաժնել աշխատաւորներու վրայ, բայց այս տեսակէտը շատ անհիմն ըլլալուն՝ չը յաջողեցան:

Առայժմ անկարելի է կոլտնտեսութեան մը արդիւնքը բաժնել ըստ աշխատաւոր ընտանիքներու՝ ուտող բերաններու, այդ կը նշանակէր մէկի աշխատանքը անցընել միւսին, առայժմ չի կարելի մասնագէտ երկրաչափը վարձահատուցել պարզ գործաւորին չափ, այդ կը նշանակէր իրաւազրկել ուրակեալը՝ առայժմ չի կարելի աշխատատէր և հարուստային գիւղացին և ծոյլ-աշխատաւորը մէկ չափով զընահատել, այդ կը նշանակէր խրախուսել անտարբերութիւնը:

Կարլ Մարքս ըսած է՝ «Սոցիալիզմի ատեն չի կարելի արտադրանքը բաշխել հաւասարապէս այնքան ատեն, որքան գեռ այդ բաշխումը հասած չէ «համաձայն պէտքի» աստիճանին: Սոցիալիզմի մէջ իսկ գեռ երկար ատեն արտադրանքի բաշխումը պէտք է կատարել «ըստ աշխատանքի»: Մարքս կը շարունակէ՝ «հաւասարութիւնը հոս կը հասկցուի՝ աշխատանքի գործածութիւնը որպէս հասարակական միութիւն: Անհատ մը կրնայ մարմնապէս և բարոյապէս գերադաս ըլլալ քան ուրիշ մը, որով միեւնոյն ժամուան մէջ ան աւելի կ'արտադրէ քան ուրիշը, ընդհակառակն ուրիշ մը՝ շատ ժամուան մէջ քիչ կ'արտադրէ, այս պարագաներուն՝ աշխատանքը և ժամանակը պէտք է ծառայեն իբր չափանիշ, պէտք է ունենան իրենց լարուածութիւնը և արժէքը, և ըստ այնմ վարձատրուին: Այս անհաւասարութիւնն է իրական հաւասարութիւնը»

Անհաւասարութիւնը կը վերանայ այն ատեն միայն երբ արտադրական միջոցները ծայրայեղօրէն կը զարգանան, մարդիկ քիչ աշխատանքով շատ արտադրանք կ'ընեն և կը վարձատրուին իրենց պէտքերն համաձայն, և աշխատաւորներու ոչ միայն տնտեսական, այլ և բարոյական և հոգեկան ըմբռնողութիւնը ևս կատարելագործուած կ'ըլլայ:

Մարքսեան տեսութեան գործադրութիւնը այժմ կը կատարուի Խորհրդային երկիրներու մէջ, և ինչպէս Նեկից կ'ըսէ՝ «Հոս սոցիալիզմը կը ներմուծուի և կը կառուցուի կեանքի մէջ ամէն օր»: Հոս Խորհրդային գործաւորութիւնը ցոյց կու տայ համայն աշխարհի գործաւորութեան թէ ինչպէս պէտք է կռուի՝ կեանքի մէջ սոցիալիզմը իրականացնելու համար:

ՏՐՈՑԿԻՍՏԱԿԱՆ ԵՐԿԻՒՂԸ

Քոմիւնիզմը սխալ ըմբռնողներէն ոմանք, ի տես սոցիալիստական կարգերու կառուցման դժուարութեանց, յուսահատեցան և յայտարարեցին թէ «Ունկարելի է սոցիալիզմ կառուցանել միայն մէկ երկրի մէջ»:

Լենին՝ հիմնուելով Մարքսեան վերլուծման վրայ ըսած էր թէ՝ «Տնտեսական և քաղաքական զարգացման անհաւասարութիւնը՝ քափիթալիզմի անփոփոխ օրէնքներէն մէկն է»: Այս անհաւասարութիւնը յաճախ կը յայտնուի դրամատիրական կառուցուածքին մէջ յաջորդական թուիչքներով:

Քափիթալիզմը հաւասար չ'աճիր ամէն երկրի մէջ: Կան երկիրներ ուր հսկայական քայլերով կը յառաջդիմէն, իսկ կան երկիրներ, ուր անոր ընթացքը շատ դանդաղ է, և չլթայի օղակները՝ թոյլ:

Այս անհաւասարութիւնը աւելի կը շեշտուի՝ քափիթալիզմի բնոյթէն ծաղող մրցակցութեան երեսէն: Երկիր մը իր հսկայ արտադրութեամբ յաճախ կ'անդամալուծէ ուրիշ մը և կը թուլցնէ անոր ընթացքը:

20-րդ դարու տկար քափիթալիստ երկիրներէն մէկը Ռուսիան՝ չնորհիւ տեղական պայմաններուն և Եւրոպայէն ետ մնալուն, ունէր թոյլ քափիթալիստական սխտէմ:

Ռուսիոյ քափիթալիզմի թուլութեան պատճառներէն կարելի է համարել անոր հողային բաժանման սխտէմը, տիրող տինաստիայի՝ իշխանական դասակարգի գերմանացումը և երկրի հարստութեան նուազ չահագործումը և եւրոպական ճարտարարուեստի հսկայական ուժը:

Հակառակ Ռուսիոյ թոյլ քափիթալիզմին, հոն աշխատաւորութիւնը շատ լաւ կազմակերպուած էր: Աշխատաւոր դասակարգի-զիւղացիութեան և բանուորութեան կազմակերպումը տարիներէ ի վեր յառաջ կը տարուէր Ռուս զանազան յեղափոխական կուսակցութեանց կողմանէ:

Ռուս աշխատաւորութիւնը՝ սաստիկ զգուած կենազ-
հողատէրերու, Գերմանացի իշխանաւորներու, ձարակա-
րունակալներու կողմարէն միշտ պատրաստ էր խորտակելու
այդ ատելի լուծը:

Սոցիալիստական փրօփականտը, Մարքսեան հատու-
ւ տրամաբանող տիալեքտիկան՝ դիւրին և արզաւանդ հող
գտաւ այս երկրին մէջ և անմիջապէս ծլաւ ու ծաղկեցաւ
աշխատաւորութեան լայն խաւերուն մէջ:

Այսօր 21 տարիէ ի վեր Խորհրդային երկիրը սոցիա-
ցիալիզմը կառուցանելու ճամբուն վրայ կը գտնուի և սը-
րարչաւ կը դիմէ դէպի քումիւնիզմ: Սոցիալիզմը՝ Խ.
Միութեան մէջ գրուած է հաստատուն հիմքերու վրայ
և անկարելի է հին կարգերու վերադարձը, որոնց մնա-
ցորդները արդէն ստացած են իրենց մահացու հարուածը՝
միանգամ ընդ միշտ հրապարակէն կորսուելու պայմանաւ.
որով հիմնովին կը ջախջախուի տրոցկիստներու տեսակէ-
տը, և ցոյց կը տրուի անոնց յետադիմական, խափանարար
և կորստաբեր դիրքը:

ԴԵՄՈՆԻՐԱՏԻԶՄԸ ԵՒ ՖԱՇԻԶՄԸ *

Դէմոկրատ և ֆաշիստ բառերը այս օրերս ամէնէն շատ գործածուողներն են, որոնց մասին կ'արժէ քիչ մը կանգնել և բացատրութիւն տալ մեր ընթերցողներուն:

Հայերէնի մէջ Դէմոկրատ բառը կը թարգմանենք, «Ժողովուրդ, ժողովրդային» բառերով, որ իրապէս ամբողջովին չի լրացներ Դէմոկրատ բառին իրական իմաստը:

Դէմոկրատ անունը ներկայիս կը տրուի այն դասակարգերուն, որոնք խոշոր քափիթալի ճնշման գլաններուն տակ ինկած՝ կը շահագործուին ու կը կեղեքուին անկէ:

Դէմոկրատ են նախ՝ այն բոլոր գործաւորները, որոնք ունին միայն իրենց ձեռք ու ոտքերը իբր յրամագլուխ՝ օրապահիկներն ապահովելու գործին մէջ: Այդ գործաւորները կը ծախեն իրենց մարմնական ուժը, և անոր փոխարէն կը ստանան իրենց արտադրած արդիւնքին միայն մէկ փոքր մասը:

Դէմոկրատ են բոլոր այն գիւղացիները, որոնք կ'աշխատին կալուածատիրոջ հողին վրայ: Հողը իրենցը չէ անշուշտ, բայց իրենց աշխատանքի փոխարէն կը ստանան արդիւնքի մի չնչին մասը միայն:

Դէմոկրատ են այն բոլոր արհեստաւորները, որոնք կ'աշխատին փաթրոնի հաշւոյն, և կ'առնեն իրենց աշխատանքի մէկ մասը միայն:

Դէմոկրատ են բոլոր այն մանր խանութպանները, մըտաւորականները և պաշտօնեաները, որոնք կը գործադրեն իրենց մկանային և մտային աշխատանքները, բայց կը ըստանան արտադրանքի մի չնչին մասը:

Դէմոկրատ չեն կրնար կոչուիլ՝ խոշոր դրամատէրերը, որոնք կը բանան մեծ գործարաններ և հոն կը թափեն հազարի դրամագլուխ: Խոշոր կալուածատէրերը՝ որոնք իրենց հողե-

*) Հեղինակի՝ ընկերային հարցերու շուրջ զրոյս թանի մը յօդուածները:

ըը կը տրամադրեն այդ ձեռնարկներուն և անկէ կը ստանան հողավարձ: Ոչ-Ռեմոկրատներու շարքին կը պատկանին բոլոր այն բանուորները, գիւղացիները, արհեստուորները եւ մսաւորականները, որոնք կը մտածեն այնպէս՝ ինչպէս բոլոր դրամատերերը եւ խոշոր կալուածատերերը եւ ատոնց շարքին՝ կալուածատէր հոգեւորականները:

— Ի՞նչ կը մտածէ Դէմոկրատիան: Դէմոկրատիան կը մտածէ նախ ապահովել իր օրական ապրուստը, ստանալ իր արդար քրտինքին արդիւնքը, — ապրիլ մարդավայել եղանակով —, օգտուել ներկայ քաղաքակրթութեան բարիքներէն, կըթել տալ իր զաւակները, — ապրիլ խաղաղ և հանգիստ:

Դէմոկրատիան դէմ է պատերազմի, դէմ է չահագործման, իսկ եթէ չը լինին այդ երկուսը, չի լինիր նաեւ քէն, ատելութիւն, սպանութիւն, գողութիւն և անբարոյականութիւն, որովհետեւ ամէն մոլութեանց աղբիւրը դրամն է և հարսութիւնը:

Դէմոկրատիայի ամենամեծ դրամագլուխն է աշխատակցութիւնը: Ով որ կ'աշխատի նա կ'ուտէ. աշխատանքը կը մաքրէ անոր հողին, կը կըթէ անոր մարմինը և տունը բարիքով կը լեցնէ:

Աշխատաւոր դասակարգի, այսինքն դէմոկրատիայի գաղափարներու յաղթանակը կը բերէ համաշխարհային խաղաղացում, և բարգաւաճում:

Աշխատիլ Դէմոկրատիայի համար, կը նշանակէ նպաստել խաղաղութեան և բարգաւաճման:

Բոլոր երկիրներու խաղաղասէրները, քաղաքակրթասէրները պէտք է կանգնին դէմոկրատիայի կողքին:

Լիբանո-Սուրիական հայ զանգուածը գերազանցապէս դէմոկրատական տարրերէ բաղկացած լինելով՝ իր խորքին մէջ ան կողմնակից է Լիբանանի և Սուրիոյ բարգաւաճման

և խաղաղացման, և այդ իսկ պատճառաւ նա կանգնած է Դէմոկրատ Ֆրանսայի և Լիբանանի կողքին:

Դէմոկրատներու շահին պաշտպան կը համարուին նոյն- իսկ բոլոր այն դրամատէրերը, կալուածատէրերը և հողե- լորականները, որոնք իրենց մտայնութեամբ համակիր և գործունէութեամբ՝ մասնակից կ'ըլլան դէմոկրատիայի ազա- տագրման պայքարին:

Ներկայ շրջաններու ժողովրդեան թշնամին Ֆաշիստա- կան մտայնութիւնն է: Մենք ըսինք թէ Դէմոկրատիան կը դիմէ դէպի խաղաղութիւն և բարգաւաճում: Այս վերջին դրութեան մէջ միայն Դէմոկրատիան կը գտնէ իր լրիւ զարգացումը և բնական աճումը:

Ո՞վ է Ֆաշիստը, — թէեւ այս բառը նոր է, բայց թա- փանցիկ քօղին տակէն մենք հեշտութեամբ կը ճանչնանք ժողովրդեան հին և խորամանկ թշնամին:

Ֆաշիստը նոյնինքն խոշոր դրամատէրը, խոշոր կալ- ուածատէրը և հասութարեր վանքեր ունեցող կղերն է:

Ի՞նչ կ'ուզեն ասոնք, — Ասոնք կը ցանկան ա'լ աւելի հարստանալ, իրենց ստացուածքը ամուր պահել, և թոյլ չտալ որ սեփականութեան սրբազան գաղափարը անհետանայ:

Անշուշտ սեփանութեան տեսակները կան, Դէմոկրա- տիան ալ ունի իր համեստ տունը, խանութը, փոքր գոր- ծարանը, ասոնք հազիւ տանելի կեանք մը կ'ապահովեն իրենց՝ արեւէն և անձրեւէն պաշտպանուելու համար:

Ուրիշ է Ֆաշիստ սեփականութեան ախորժակը: Ան հիմնուած է աշխատաւորներու և գիւղացիներու յաւելեալ արժեքի վրայ, այսինքն, անոնց աշխատանքի արդիւնքի երեք չորրորդի վրայ:

Ֆաշիստը իր ձեռքը կեդրոնացուցած է պետական, զինուորական և բանկային բոլոր ոստայնները և անոնց

մէջ ինկող ճանճերու արիւնը կը ծծէ այնպէս՝ ինչպէս որ ինք կը կամենայ:

Այսքանով չի բաւականանար Ֆաշիստը: Ան կը փափաքի զրաւել աւելի օտար հողերը՝ շահագործելու միլիոնաւոր օտար գիւղացիները՝ ան կը պահանջէ իր զրաւման սահմաններուն մէջ առնել օտար գործաւաններ, անոնց մէջ աշխատող գործաւորներու «յաւելեալ արժէք»ը բարդելու իրեններուն վրայ:

Այս բոլորը Ֆաշիստը կրնայ յաջողցնել միայն պատերազմով: Անոր համար պատերազմը սուրբ է, աստուածային է, հայրենասիրական է:

Ամէն գաղափարականութիւններ՝ պարզ քօղ մըն են Ֆաշիստին համար՝ ծածկելու իր ընչաքաղց ակնորժակը:

Ով որ դէմ է պատերազմին, ան կը բանտարկուի, կ'աքսորուի, և կը զնդակահարուի իր երկրին մէջ:

Իտալական Ֆաշիզմը իր թաթերուն տակ կ'առնէ Եւրոպիան, Սպանիան և միացնելով իր սեփական աշխատաւորութեան հետ, կը լափէ և կը յօշոտէ զանոնք՝ առիւծի նման: Նոյն արիւնարբու գաղանի դերը կը կատարէ ճաբոնական Ֆաշիզմը՝ ինկած խեղճ Չինացի ժողովուրդին վրայ: Գերմանիան ցոյց կու տայ իր բորենիի ակռաները, որպէսզի իր թաթերուն տակ առած՝ կրծէ Աւստրիոյ, Չեխերու և Ուկրաինոյ աշխատաւորութեան ոսկորները:

Ֆաշիստները իրենց երկրին խոշոր կալուածատէրերն ու զրամատէրերն են: Անոնք լուեցուցած են երկրին բոլոր արդարախօս ձայները, զլաններու տակ ճնշած՝ գործաւորը և գիւղացին, և ինչպէս նաեւ մտաւոր դասերուն բողոքի կանչերը: Անոնք հրամայած են անոնց՝ լռել և հնազանդիլ:

Անհուն է Ֆաշիստ երկիրներու աշխատաւոր դասակարգերուն բողոքի կուտակումը. գոցուած հրաբուխի կը նմանի այդ երկիրներու՝ բռնութեանց դէմ ըմբոստացողներու

հրեղէն լաւան, որը դեռ դուրս ժայթքելու տեղ չի գտաւ։
 Հեռու չէ ժամը, երբ յոգնած Ֆաշիզմի ճնշող գլանը
 պիտի կորսնցնէ իր ներքին ուժը և անոր տակէն դուրս պի-
 տի խուժեն ճշգիւակներու, կեղեքեալներու գոցուած բը-
 ունցքները՝ փչրելու Հիթլերեան, Մուսոլինեան և Նիպ-
 պոնեան պղնձեայ անարգ լուծը։

Այդ օրը կը լինի ժողովրդի թշնամիներու վերջին դա-
 տաստանի օրը։

19 Դեկտ. 1937 «Արարատ»

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ընկերվարական գաղափարները «օտարամուտ» են,
 «վտանգաւոր» են, «ծայրայեղութիւններ» են։ Այս հին
 երգը նորէն սկսած է երգուիլ Սիրօ-Լիբանանի մէջ, անշուշտ
 այնպիսիներու կողմանէ, որոնք ոչինչ սովորած են աշխարհի
 այսքան տակն ու վրայութենէն։

Մենք գէմ չենք հայ կուսակցութիւններու հակամար-
 տութեան պրօպականտին, բայց կը պահանջենք կուսակցա-
 կան գործիչէ՝ ժողովուրդի մ'առջեւ բեմ բարձրանալու
 ատեն՝ բարեխղճօրէն և առարկայօրէն մօտենալ հակառա-
 կորդի թէգերուն։

Վերջերս Սուրիա և Լիբանան եկած Ռամկավար մտայ-
 նութեան պատկանող գործիչ մը շրջանները կը պտտի հայ
 զանգուածները լուսաբանելու և թերեւս կազմակերպելու
 նպատակաւ։

Գովելիլի՝ ձեռնարկ, որմէ կ'օգտուի մեր՝ առօրեայ գոր-
 ծերով բազմազրադ, բայց չատ խնդիրներու մէջ տդէտ, և
 օրուան հարցերու մէջ լուսաբանութեան կարօտ հայ զան-
 ցուածը։

Նոյն աղբիւրի թերթերէն քաղած լուրերը կու գան մեզ յայտնաբերելու թէ յիշեալ գործիչը կ'ամբաստանէ հայերու մէջ մտած «օտարամուտ», «ծայրայեղ» դաշտաբնակները, որոնք օտար կլիմայի պտուղներ են:

Թէեւ հոս որեւէ կուսակցութեան անուն տրուած չէ, բայց լուսնեակի վրայ ապրողներ չենք, և իրար չատ լաւ կը հասկնանք, առանց վարանելու կրնանք ըսել թէ ակնարկը Սոցիալիստական հոսանքներու մասին է:

Արդ՝ այդ հոսանքներու քարոզիչներն են Համայնավար և Հնչակեան կուսակցութիւնները: Առաջիններու փաստաբանութիւնը թողլով համայնավարներուն, որ իրենց օրգանին մէջ պատասխանեն, մենք կ'ուզենք պաշտպանել հայ կեանքի մէջ 50 տարիէ ի վեր քարոզուող ընկերավարական սկզբունքի թէզը:

Ամէն գաղափարաբանութիւն, այնպէս նաեւ ընկերավարութիւնը ունի իւրայատուկ միջավայր՝ ուրկէ կը ծնի ան: Շատ ճիշտ է որ՝ ընկերավարութիւնը օտար, այսինքն եւրոպական միջավայրի ծնունդ է: Սակայն մեր հայ իրականութեան մէջ ո՞ր յառաջադէմ գաղափարը օտար երկիրներէն մտած չէ:

Բուն իսկ Քրիստոնէութիւնը, գործիչ պարոնի քարոզած Ռամկավարութիւնը միթէ՞ եւրոպական օտարամուտ գաղափարներ չեն հայերուս համար:

«Օտար» գաղափար մը կարելի է առնել և ծանօթանալ ու ազգայնացնել:

Նախ, 50 տարիէ ի վեր ընկերավարութիւնը «օտարամուտ» համարողները տակաւին չկրցան ըմբռնել որ հայ աշխատաւոր զանգուածի ցանկութիւններուն լիւրի կը համապատասխանէ այդ «օտարածին» գաղափարը այնպէս՝ ինչպէս ընկերավարութիւնը օտարածին համարող հայ պուրժուազիայի սենեակներուն կը յարմարի կրամաֆոնը և

ռատիոն և անոնց աղջիկներուն՝ թանկոն ու ֆոքսթրոթը:

«Օտարածին» ընկերվարութեան մօտաւոր պահանջներն են՝ նախ տնտեսական տանելի պայմաններ, աշխատաւորի, արհեստաւորի շահերու պաշտպանութիւն՝ ի խնդիր իր ֆիզիքական առողջութեան և զաւակներու դատտիրակութեան:

Հայ բուրժուազիան կը ծափահարէ երեսփոխանական ժողովներու բոլոր «օտարամուտ» օրէնքները, որոնք կու գան պաշտպանելու առեւտուրը, մաքսը, այսինքն իր գըրպանը պարարտացնող աղբիւրին խողովակները:

Բայց երբ նոյն երեսփոխանական ժողովին մէջ կը գրուի արհեստաւորին Կիրակի օրը չ'աշխատելու, օրը 8 ժամ աշխատելու, օրավարձերը աւելցնելու, անգործները վարձատրելու օրինագիծերը, այդ նոյն պուրժուան ինչո՞ւ կ'արգիլէ արհեստաւորը՝ պաշտպանելու «իւր գըրպանը պարարտացնող աղբիւրին խողովակները»:

Ինչո՞ւ երկու չափ, երկու կշիռ միեւնոյն երկրին մէջ:

Հայ ընկերվարականը կանգնած է հայ գիւղացու, արհեստաւորի և գործաւորի կողքին՝ պաշտպանելու անոր շահերը և անոր պաշտպանութեան գէնքը թէեւ օտար երկիրներու մէջ շինուած՝ նա վարժ է իր ձեռքին մէջ գործածելու:

Սուրիոյ և Լիբանանի հայ գանգուածին ստուար մեծամասնութիւնը կը պատկանի իրաւագուրկ դէմոկրատ տարրին: Շատ քիչ են և մատի վրայ կը համրուին խոշոր պուրժուաները:

Բայց կայ դժբաղդ պարագայ մը, Հայ մանր-պուրժուան, խանութպանը, քիչ շատ գործը կանոնաւորող առեւտրականը կը հետեւին պուրժուական մտայնութեան: Կապ-կօրէն կ'ընդօրինակեն օտարածին ռամկավարական գաղափարները:

Այս պայմաններու մէջ ռամկավարութիւնը օտարածին է, եւ վնասակար հայ զանգուածին:

Ռամկավարութիւնը եւրոպական խոշոր պուրժուազիք մտայնութիւնն է. Ռամկավարութիւնը կը պաշտպանէ եւրոպայի կապիտալիստներու, խոշոր հողագործներու շահերը: Անիկա հայ կեանքի ծնունդ չէ:

Ռամկավար երեսփոխանը պարլամէնտի մէջ մեծահաւուստներու փաստաբանն է, և առատօրէն կը վարձատրուի անոնց կողմէն:

Եւրոպայի ռամկավարութեան քարոզչութեան նպատակն է՝ բռնել աշխատող պայքարողին ձեռքը, թմրեցնել անոր ուղեղը և չեղել զայն դասակարգային պայքարէն:

Ռամկավարութիւնը միշտ կը խօսի խաղաղութեան և համեմատութեան անունով, բայց ատոր բուն նպատակն է աշխատաւորին ըսել թէ՝ խաղաղ եղիր, այսինքն՝ մի պահանջեր, գործադու մի բնեք, և գործարանի խաղաղութիւնը մի՛ խանգարեր:

Համեմատիս եղիր, այսինքն՝ ընդունէ այն ամէն առաջարկները, որ քեզ կ'ընէ գործարանատէրը և համաձայնի՛ր անոր պայմաններուն:

Ազգասէր եղիր, այսինքն՝ քու «եան» մասնիկը կրող մէկը եթէ քեզ կը շահագործէ, հող չէ, ազգդ է, համակերպիր:

Սիրե եկեղեցիդ, հաւատացող եղիր կրօնին որ քեզ կը քարոզէ՝ եթէ երեսփոխանը պուրժուան՝ միւսը դարձուր, մի՛ բողոքեր, սուր մի՛ վերցնեք, «ով որ սուր վերցնէ, սուրով կ'իյնայ»:

Այս տեսակէտի հայ ճնշիչ մեծամասնութեան այս դադափարները ինքնակար են:

Նոյն իսկ հայ առեւտրականները այսօր ենթակայ են

Եւրոպական խոշոր պուրժուազիի, և անոր ռամկավարական մտայնութեան գէշ ազդեցութեան:

Հայ առեւտրականը՝ աշխատաւորին պէս զոհ է եւրոպական օտար դրամազլխի ճիրաններուն մէջ:

Հայ խանութպանը, հայ ձեռնարկուն չի կրնար սոյն գիրքը գրաւել, ինչպիսին նա ունէր Պօլսոյ, Իզմիրի, Ստանայի և Թուրքիոյ ու Պալքաններու մեծ քաղաքներու մէջ:

Հայ խանութպանը եւրոպական խոշոր դրամատէր խանութպաններու հարուածներուն տակ կը հալի, կը ծիւրի, կը ձուլուի:

Ան կը ձգէ իր խանութը՝ չղիմանալով խոշորի մրցման, կ'երթայ դառնալու անոր վարձու պաշտօնեան և շարուելու այն գծին վրայ, ուր կանգնած է հայ աշխատաւորութիւնը:

Եթէ հայ առեւտրականը, միջակ գործարանատէրը խորը մտածելու ըլլայ, պիտի տեսնայ թէ իր դասակարգային շահերը կը համապատասխանեն հայ և օտար աշխատաւորութեան շահերուն, և ընկերավարութիւնն է միայն այն ռեժիմը, ուր ինքը կրնայ ազատուիլ հոգեկան և ֆիզիքական քայքայումէ և ունենալ հաստատուն տնտեսական ազրիւրներ:

Պէտք է վերջ տալ հին երգին, պէտք է երգել նոր երգը: Պէտք է վերցնել Ռամկավարութեան վրայի խարոզ քօղը և ցոյց տալ անոր իսկական դէմքը, և պէտք է հետեւիլ ընկերավարական սկզբունքներու մօտաւոր ծրագրի իրագործման՝ միացած Լիրանօ— Սուրիական ամբողջ գէմուկրատիային:

Այս պէտք է ըլլայ նաև հայ առեւտրական դասի բըռնելիք ճամբան:

Ասոր դէմ խօսուած բոլոր ճառերը «Ֆլասակար և օտաւուտ են, պատրաստ են դաւելու հայ ժողովրդի շահերուն» ինչպէս կ'ըսէ յիշեալ գործիչը:

5 փետր. 1938, «Արարատ»

Արժէ կրկին զբաղիլ այս երկու զաղափարներու սահմանումներով՝ որը այժմէական է և կարեւոր։ Պարզ խօսիլը և գրելը կը նախընտրենք ծածուկէն։ Հայ կեանքի մէջ գոյութիւն ունեցող երկու կուսակցութեանց զաղափարական պայքարի հարց մ'է ասիկա, որ ատենէ մ'ի վեր կը մղուի և կը քարոզուի, յատկապէս Սուրբիոյ և Լիբանանի մամուլին և բեմին վրայէն։ Եզրապոսի «Արեւ»ն եւս կը մասնակցի իր լուսաբանական յօդուածներով։

Նման բանավէճերը օգտակար են մեր երիտասարդութեան, պայմանաւ որ գրական երիւնջի սահմաններէն չ'անցնին և նեղ անձնական կըքոտ բնոյթ չկրեն։ Բոլոր վէճերը պէտք է այդպէս ըլլան։

«Արեւ» 16 Փետրուարի խմբագրականին մէջ, այն միտքը կը յայտնէ թէ «ընկերավարութիւնը ճիշդապիստ մըն է, կամ մէկ զասակարգին բռնապետութիւնը միւս զասակարգին վրայ՝ վերջինս ջախջախելու գնով։ Մինչ Ռամկավարութիւնը բարեշրջական օրէնք մըն է, ուր ժողովուրդին բոլոր զասակարգերը կը համերաշխին և կը հաւասարեցուն՝ իրենց ուրոյն շահերը պահելով միասին։ Ընկերավարութիւնը Ռամկավար կարգերու արգիւնք է»։

«Ընկերավարութիւնը՝ Խ. Միութեան մէջ պուրժուագին իրաւադրկած է, հոն անտանելի բռնատիրութիւն կը տիրէ, մտածումը կաշկանդուած է։ Հոն կը կատարուի արիւնոտ մաքրագործումներ, որը անըմբռնելի և անկարելի է Ռամկավար կարգերու տակ»։

«Խ. Միութեան մէջ ամէն ոք միեւնոյն չափով չի վարձատրուիր։ Մինչ Ռամկավարութեան մէջ ընկերային արդարութիւնը բոլոր զասակարգերու վրայ կը գործադրուի։ Օրինակ, Անգլիոյ, Ամերիկայի և Ֆրանսայի մէջ խօսքը,

մամուլը, բանախօսութիւնը ազատ է, շնորհիւ Ռամկավար կարգերու»:

Այժմ անցնինք այս երկու եզրերու համեմատութեան: Նախ ընկերավարութիւնը ոչ սիֆաքիւր է և ոչ «միջոց», այլ տնտեսական սիստէմ մը՝ ուր գոյութիւն պիտի չունենայ ոչ մէկ տիքթաթիւր, և ոչ մէկ դասակարգ: Յետոյ ընկերավարութիւնը տեսիլք մըն ալ չէ, ինչպէս կը գրեն ուրիշ Ռամկավար թերթեր, այլ ճնշեսական անխուսափելի իրաւակարգ մը, որը պիտի իրականանայ նոյնիսկ որոշ մարդկանց կամքին հակառակ, իրերու ներքին բնական բերումով:

Պատմութիւնը ըլլալով շահագործող և շահագործուող դասակարգերու պայքարի արդիւնք՝ օր պիտի գայ որ բոլոր շահագործուողները միանան և վերջ տան շահագործողներուն: Տնտեսական մեքենայացումը կը սնանկացնէ փոքր տնտեսութիւնները և երկրին ամբողջ հարստութիւնը կը կեդրոնացնէ քիչ մարդոց ձեռքին մէջ: Այս օրէնքը շատ բնական ծնունդ մըն է՝ մեքենայացման էութենէն բխած: Որքան յառաջ ընթանայ գիտութիւնը, որքան կատարելագործուին մեքենաները, այնքան դուրս կը վճռուին աշխատաւոր ձեռքերը, և կը կեդրոնանան հողը և փողը կապիտալիստի ձեռքին:

Այն մարդիկ՝ որոնք կ'ըսեն թէ՛ վերջի վերջոյ իրաւաւորը կուտ և սեփականազրկուած դասակարգը պիտի տիրանայ իր ձեռքով արդիւնաբերող գործարաններուն ու հողերուն և պիտի վերացնէ դասակարգային տարբերութիւնները, պիտի տիրէ իրաւունքի և աշխատանքի հաւասարութիւն և արդարութիւն՝ կը կոչուին ընկերավարականներ:

Մեկնելով այն կէտէն թէ՛ ընկերավարական իրաւակարգի գալուստը մեր կամքէն անկախ՝ տնտեսական օրէնքներու հարկադրանքով տեղի պիտի ունենայ — անչուտ աշխատա-

ւորներու միջոցաւ— ընկերավարութիւնը դարձաւ գիտական տեսութիւն, գիտական սոցիալիզմ, այնպէս՝ ինչպէս երբ ըսենք թէ՛ զարուհի անխուսափելիօրէն իր հետ կը բերէ ծառերու և ծաղիկներու փթթում:

Ռամկավարութիւնը այն կուսակցութիւնն է որ կ'աշխատի արգիլել այդ անցման շրջանը, այսինքն չը թողուլ, չուզել որ վերանայ կապիտալիստ դասակարգը, այլ համազել, քարոզել շահագործողին, աշխատաւորին՝ որպէսզի հաշտուի, համեմատուի հողատէրին, գործարանատէրին հետ, այս պարագային ռամկավարութիւնը կը դառնայ տեսական տրուած ըլլալով որ ռամկավարները կը ցանկան, կը փափաքին որ տեղի չունենայ դասակարգային վիճակէն անդատակարգի անցման ափը:

Մարքսեան թէզը իր գիտական և փիլիսոփայական տեսութիւններով կու գայ արդարացնելու տիպիկայի օրէնքը, զոր բոլորովին կ'անտեսեն Ռամկավար, պուրժուական տեսաբանները:

Բնութեան և ընկերային կեանքի մէջ կայունացում չի կրնար գոյութիւն ունենալ, ամէն ինչ կը շարժի, կը հոսի, կը յառաջդիմէ: Ամէն տուեալ դրութիւն կը փոխուի իր հակադրութեան: Ծառը, մարդը, կ'աճին, կը հասնին կէտի մը՝ ուրկէ ետքը կը մեռնին, տեղի տալով նորին, որը իր հերթին պիտի մեռնի:

Կապիտալիստական—դասակարգային տնտեսական իրաւակարգը չի կրնար երկար դիմանալ՝ անոր հակադրութիւնը՝ ընկերավարական իրաւակարգը—պէտք է յաջորդէ իրեն: Այս անցումը անխուսափելիօրէն տեղի պիտի ունենայ, և այն ալ ցնցումով, յեղափոխութեամբ: Այդ յեղափոխութիւնը գոյութիւն ունի բնութեան ամէն աճող օրգանիզմի մէջ: Յեղափոխութիւնը— կամ աշխատաւորին տիրեթաթիւրան—հրամայական անհրաժեշտութիւն մըն է:

Անկարելի է որ սեփականատէրը իր յօժար կամքով հրապարակէն քաշուի և հողը ու գործարանը աշխատողին տայ:

Հաշտութիւն եւ համերաշխութիւն եթէ կրնայ տեղի ունենալ ձմրան և գարնան մէջ, չոր ծառի և ծաղկեալ ծառի մէջ, ապրող երիտազարդի և մահացող ծերունիի մէջ, ապա այդպիսի համերաշխութիւն կարելի է երեւակայել գործաւոր և քափիթալիստ դասակարգի մէջ:

«Արեւ» կ'ամբաստատէ ընկերվարութիւնը այն կէտին մէջ թէ ան կ'ուզէ արեան մէջ «ջախջախել» միւս դասակարգերը և խաղառ վերջնել մէջտեղէն զանոնք. բայց քիչ վարը երբ կը գրէ ռամկավարութեան ծննդեան մասին՝ կ'ըսէ «Ռամկավարութիւնը խորհակեց մարդկային մտածողութեան և խօսքի ազատութեան դէմ դրուած շղթաները և ճամբայ բացաւ յառաջդիմութեան»: Ծշմարիտ է՝ Ռամկավարութիւնը Ֆրանսական 1789 թուի մեծ Յեղափոխութեան զաւակն է, և ռամկավարական իրաւակարգի սիրոյն՝ արեան մէջ ջախջախուեցաւ Ֆէօդալական և կղերական կարգերը և մարդիկ, Ռամկավարութիւնը մարդկութեան ստրկեցուց գիյոտինով վզեր կտրել, չուանով մարդիկ խեղդել և հրացաններով ու գնդացիներով հակառակորդները քաղել մէջտեղէն:

«Ի բերանէ քումմէ» կը խոստովանիս թէ՛ առանց յեղափոխութեան՝ իրաւակարգ չի հաստատուիր: Ա'լ ինչո՞ւ մեղադրել ընկերվարութեան «տիքթաթիւր»ի «արիւնալի ջախջախումները» և «մաքրագործումները»:

Եթէ Ռամկավարները լաւ մտաբերեն 1848ի Անգլիոյ, 1789ի և 1848ի Ֆրանսայի և Վաշինկթոնի օրով Ամերիկայի մէջ ռամկավարական յեղափոխութիւնները, իրենց թերթերը պիտի չգրեն թէ «պուրժուազին Խ. Միութեան մէջ իրաւագրկուած է, գրութիւնը անտանելի է, հոն՝ բռնակալութիւն կը տիրէ, հոն կը գործադրուի արեւ-

նալի մաքրագործումներ՝ որք անըմբռնելի եւ անկարելի եւ Ռամկավար կարգերու տակ»:

Եթէ Ռամկավարութեան ջատագույները մեզ կ'ակնարկեն Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի խաղաղ կեանքը, ապա մենք անոնց ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնացնենք այն կէտերու վրայ թէ, ռամկավարական—կապիտալիստական իրաւակարգը այնքան ատեն ազատութիւն եւ հաւասարութիւն կուտայ հակառակորդ մամուլին, եւ բեմախօսին՝ որքան ատեն անկէ զգալի վնաս մը չի նախատեսեր: Ռամկավարական պետութիւններու բանտերը լեցուն են յեղափոխական աշխատանքներով, եւ ամէն տեղ գոյութիւն ունի մամուլի եւ խօսքի խստութիւն, որը կը զգայ միայն րնկեւարականը իր կաշիի վրայ եւ ոչ ռամկավարը, որ հէնց այդ վախէն կ'անցնի տիրող դասակարգերու կողմը, ընթանալով հաշտուողական ճամբաներէն:

Խորհրդային կարգերու մէջ կան եղեր «բռնութիւն, մաքրագործում», ատոնք եթէ «անըմբռնելի են ռամկավարին», բայց շատ ըմբռնելի են ընկերվարականին համար: Ընկերվարականները կամ քումիւնիստները համայնացնելով արտադրական միջոցները աւելորդ դարձուցած են քափիթաւլիստին, եւ հողատիրին գոյութիւնը: Ատոնք փառազփառներ են այլեւս, եւ ընելիք չունին:

Արդ եթէ նախկին հողատէր մը, գործարանատէր մը այժմ Խորհրդային Միութեան մէջ ելնէ եւ ըսէ թէ «այս գործարանը իմս է, այս կալուածը իմս է, ետ տուէք զայն ինծի» եւ այս գաղափարը գործնականացնելու համար ջանայ կողմնակիցներ գտնել եւ յեղաշրջման գիմել՝ ասիկա չի՛ նշանակեր՝ խանգարել ստեղծուած գործը, մնասել ժողովրդեան հանգստութիւնը, խլել սեփականատիրոջ ձեռքէն հողը եւ գործարանը: Սափանարարը, մլասարարը կը հալածուի, կը մաքրագործուի եւ նոյնիսկ կը գնդակահարուի: Ասի-

Վրա քնաւ մեղադրելի չէ եղած անցեալին և չի կրնար ըլլալ ներկայիս :

Հողատէր և գործարանատէր դառնալ ձգտողներու կողմնակիցները միայն կրնան վշտանալ և պախարակել Խորհրդային կարգերը : Ռամկավարները՝ ուրեմն իբր կողմնակից հարուստ դասակարգին, կապիտալիստին, կալուածատէրին դէմ են Խորհրդային կարգերուն, և իրենց ցաւը շատ բնական է, միայն չեն թէ խոստովանիր իրականութիւնը :

«Արեւ» կը գրէ. «պուրժուազին իրաւադրելուած է Խ. Միութեան մէջ» : Բայց պուրժուազի գոյութիւն չպէտք է ունենայ և չունի Խ. Միութեան մէջ, պուրժուական կարգերը հոն վերացուած են : Այդ նոյնն է հայհոյել բժշկի մը որ կը սպաննէ թոքախտաւորի մը միքրոպները : Բըժշկին պարտականութիւնն է հալածել ուր որ տեսնայ այդ միքրոպը :

«Զարթօնք»-ի մէջ Պ. Մ. ընկերվարութիւնը կը նոյնացնէ նորոյթի մը որ տնտեսավարութեան անուշով վտանգաւոր թոյներ կը ներարկէ հայ մարմնին մէջ և կ'ըսէ՝ «հայը տնտեսականի անուշով առաջ նետուած այս քաղաքականութեան հետ մաս ու բաժին չունի» : Բայց քիչ վարը մոռնալով վերի ըսածը կը պատգամէ «Մեր պարտականութիւնն է տրամադրել մեր ուժերը մեր տնտեսական վերելքին և մշակոյթին» :

Եթէ այս վերջին խօսքը կը վերաբերի միայն հարուստներու գործի ընդլայնացման և պարանցիկ թէյասեղաններու մշակոյթի տարածման, ասոր ըսելիք չունինք, իսկ եթէ ան՝ հայ ազգի հարելին իննսունի—հայ գործաւորի, արհեստաւորի, զիւղացիի— «տնտեսական վերելք»ը նկատի ունի, ապա ուրեմն հայը փառաւորապէս գործ ունի «տնտեսականի անուշով առաջ նետուած» սէնտիքաներու, գոր-

ծաղուկներու, աշխատավարձերու յաւելման, հողը զիւղացուն բաժնելու հարցերուն հետ, իսկ այդ «քաղաքականութիւնը» հարադատօրէն յառաջ կը տարուի միայն ընկերավարական կուսակցութիւններու միջոցով:

1 Մարտ, 1938, «Արարատ»

ՄՈՅԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱԿԱՐԳԸ

Ռ. Ա. կուսակցութեան Ե. Ընդհ. պատգամաւորական ժողովի մասին է խօսքերնիս:

Այդ առթիւ «Պայքար», իր 8 Յունուար 1938 թուին մէջ շարք մը խորհրդածութիւններ կ'ընէ: «Արեւ»ի էջերէն վեր առնելով զանոնք՝ քանի մը խօսք կ'ուզենք ըսել այդ մասին:

«Պայքար» պէտքը կը զգայ այս յայտարարութեան էական մասերը չեւտել, որովհետեւ կ'ըսէ, «Մեր կուսակցութեան աջ ու ձախ կողմերուն վրայ գտնուող տարրերը փորձեցին և դեռ կը փորձեն մտքերու մէջ շփոթութիւն ստեղծել հայ պետութեան հանդէպ, ընթացքի և քաղաքականութեան փոփոխութիւն մը երեւակայելով մեր մէջ»:

«Պայքար»ի այս ինքնաքննադատութիւնը ինքնին ուշադրութեան արժանի է. խոստովանիլ թէ՛ մեր կուսակցութեան աջ ու ձախ կողմերը կը փորձեն հայ պետութեան հանդէպ մտքերու շփոթութիւն ստեղծել, այդ կը նշանակէ աջն ալ, ձախն ալ հարուածել, որպէսզի չտկեն իրենց թիւր կարծիքը Խորհրդային պետութեան մասին. — «Խորհրդային իշխանութեան հանդէպ մեր բարեացակամ ընթացքը հիմնուած է այն համոզման վրայ թէ՛ ռեժիմը (ընդգծումը խմբագրին է) մեր երկրին ապահովութեան պայմանը նրկատուած է, այն խմբատու որ առանց Խորհրդային իրաւակարգն ընդունելու՝ Խորհ. Հայաստան չէր կրնար տիրող

պայմաններուն տակ երաշխաւորել հայ ժողովուրդին ֆիզիկական գոյութիւնը և մեր հայրենեաց ներքին ու արտաքին խաղաղութիւնը»։ Դիւ մը վարը «Պայքար» կ'աւելցնէ։

«Լենին-Սթալինեան ազգային քաղաքականութիւնը մեր ժողովուրդին շնորհած էր հարկ եղած մշակութային ինքնավարութիւնը, հարկ եղած տնտեսական օժանդակութիւնը, մանաւանդ... կովկասեան եղբայրակցութիւնը, գործակցութիւնը և ապահովութիւնը»։

Ռամկավար կուսակցութեան վերաբերմունքը լրագրական սիւնակներու, մանաւանդ անոր տրամաբանական մասը՝ Խորհրդային Հայաստանի պաշտպանութեան մարդին մէջ՝ առողջ մտայնութեան մը ազդանշանները ցոյց կուտան։

Այս հողին վրայ կանգնած՝ անոր Դաշնակցութեան դէմ ճօճած նիզակները միշտ ալ եղած են ուղիղ և տեղին։ Բայց ինչ որ նկատելի է Ռ. Ա. կուսակցութեան վարքագծին մէջ, ատիկա իր տրամաբանութեան շարունակման ընթացքին՝ գլխաւոր թելի կորսնցնելն է։

Արդարեւ ինչպէս մեկնաբանել Պայքարի զրած հետեւեալ միտքը, որ նոյն ինքն Ռ. Ա. կուսակցութեանն է — «Անշուշտ մենք քոմիւնիստ իրաւակարգը չենք նոյնացներ հայրենիքի ազգային իրականութեան հետ, նոյն ատեն, կը պահենք մեր հաւատքը թէ ռեժիմին Տակ տեղի ունեցող ներկայ իրադարձութիւնք յաւերժական Արարատին ստորոտէն անցնող փոթորիկներու նման երկաւ պիտի չմթազնեն Հայաստանի արեւի պայծառ երեսը» (ընդձուժը մերն է)։

«Ռեժիմները կու գան ու կ'երթան հետեւաբար եւ Հայաստանի իրաւակարգային նկատմամբ գերիվեր կ'ընդունինք Ազգ. Հայրենիքի յաւերժական իրականութիւնը»։

Այս վերջին պարբերութիւններու մէջ Ռամկավար կուսակցութիւնը կու գայ մերժելու քոմիւնիստ ռեժիմի, կամ իրաւակարգի նկատումները, ինչպէս ինքը կ'ըսէ։

Դիւ մ'առաջ ընթերցողը կարգաց նոյն «Պայքար»ի մէջ թէ՛ մեր երկրին ապահովութեան, խաղաղութեան, և ազգերու եղբայրակցութեան, տնտեսական բարգաւաճման, մշակութային ինքնավարութեան միակ պայմանը նկատուած

և Խառնրդային ռեժիմը, Լենին-Սթալինեան ազգային քաղաքականութիւնը: Հետեւաբար ուրիշ⁶ կը ըզխի այս աչք ծակող հակասութիւնը, մտքի անտրամաբանական հետեւողութիւնը—Վրան կանգնած թեք մակարդակէն:

Պէտք է ընդունինք թէ միայն Մարքսիստական, Սոցիալիստական ռէժիմը ընդունակ է տալ Հայ ազգային լեզուի, կուլտուրայի և ատոր հետ մէկտեղ՝ տնտեսական զարգացման և բարգաւաճման հնարաւորութիւններ:

Ռուս ձարական պետութիւնը, որ ունէր միապետական ռէժիմ, Ռուս սահմանադրական և կէրէնսկիական ռէժիմը՝ որ ունէր ռամկավարական սկզբունք, միթէ տուա՞ւ հայուն միեւնոյն պզտուութիւնը և ապահովութիւնը: Բնա՞ւ երբէք:

Ուրեմն սոցիալիստական կարգերն են որ Հայուն տունն այն բոլոր ստորոգելիները, որոնք Ռամկավար կուսակցութեան համակրանքը կը գրաւեն գէպի Խորհրդային Հայաստանը: Սոցիալիստական ռէժիմը՝ իրաւազրկելով անիրաւ հուղատէրը, առաւ անկէ աւելին և տուաւ գիւղացուն: Առաւ գործարանատիրոջ ձեռքէն արդիւնաբերական տուները և տուաւ գործաւորին: Առաւ հարուստ Մոսկուայի գանձարանէն մեծաքանակ զրամները և զրկեց Հայաստան՝ միշտ տարուելով մարքսիստական, ընկերասիրական այն սկզբունքէն որ կ'ընդունի՝ թէ սոցիալիստականացած երկիրը նախ պէտք է աշխատի զօրացնել իր տկար մասերը, մեքենայացնել նա-հապետական տնտեսութիւնը, և ճարտարարուեստացնել գիւղը: Ինչո՞ւ կտրել տրամաբանութեան գիծը, և չերթալ մինչեւ վերջ:

Ռ. Ա. կուսակցութիւնը կտրելով տրամաբանութեան թելը, կը յարձակի Հայաստանէն դուրս՝ միեւնոյն ռէժիմին վստահող հայ կուսակցութեանց վրայ, «Պայքար» կը գրէ.— «Մենք հակառակ ենք արտասահմանի հայկական համայնքներուն մէջ դասակարգային ատելութիւն և ապագայնացում սերմանող համայնավարներու... հայ համայնավար տարրը մեր ազգասէր ժողովուրդին կը փորձէ պարտադրել ուրացումն ամեն ազգային նպատակի, ոգիի, ըմբռնումի, զարգացման և իրաւունքի...»

Մէկդի զնելով Մարքսիզմը չի մարսած «Մարքսիստները», ամբողջովին զրպարտութիւն մըն է վերոյիշեալ վերագրումները ընել արտասահմանի հայ Մարքսիստ—Քոմունիստներու մասին:

Պատմութեան դասերը լաւ բմբռնած ըլլալու յաւակնութիւն սնուցանող խմբագիրներ՝ երբ կ'ընդունին թէ Հայաստան իր ամբողջ կեանքին մէջ չէր ունեցած քաղաքական և տնտեսական այն ապահովութիւնը և բարգաւաճումը, ինչպիսին ունի այժմ, Խորհրդային Ռեժիմի տակ, ինչպէ՞ս կը մերժեն ուրիշի մը, հետեւեալ հետեւողութիւնը թէ «Ամէն երկիր միայն սոցիալիստական ռէժիմներու տակ կըրնայ ապահովել քաղաքական, տնտեսական, մշակութային և ազգային ազատութիւն»:

Եթէ նոյն ռէժիմին կը ձգտին հասնիլ եւրոպական և ասիական ազգերու յառաջագէժ տարրերը, անշուշտ ոչ ոք կրնայ այսպանել զանոնք, սահաւանդ «Պայքար» որ այդ ռէժիմի պտուղին անուշ համը զգացած է իր հայրենիքի մէջ:

Արդ, երբ արտասահմանին մէջ, հրապարակ կ'իջնեն զէմոկրատական լոգունգներով զրօշազարդուած կուսակցութիւններ որոնք կը խոստանան ազգերուն—յատկապէս փոքր ազգերուն—մշակութային, քաղաքական և տնտեսական ապահովութիւն և լիակատար ազատութիւն, ո՞վ կրնայ արգիւել այդ երկիրներու մէջ ապրող, և այդ բարիքներէն բոլորովին զրկուած հայ մասսաները հետեւիլ իրենց հարազատ թուող սկզբունքներուն, ինչպէս կ'ընեն հայ մարքսիստները: Աւելին կայ: Հայ ազգը երկար տարիներ իր յոյսը դրաւ Ռամկավարական, Հանրապետական պետութիւններու վրայ, դրապէս, զինապէս օգնեց անոնց՝ ռազմադաշտերու վրայ, թափելով իր թարմ արիւնը, սակայն մեծ յուսախափրայ թափելով իր թարմ արիւնը, սակայն մեծ յուսախափութիւն... անոնք լքեցին և նոյնիսկ անոր դարաւոր թըշնամիներու ձեռքը մատնեցին զինքը:

Ասկէ յառաջ կու գայ հայ տարրին զգուանքը Ռամկավարական և Սահմանադրական (մէկդի կը թողում ֆաշական) ռէժիմներու դէմ: Ան միայն կը հաւատայ սոցիալիստական և դէմոկրատական ռէժիմին, որուն բարիքները

գործնականապէս վայելեց: Օրինակ մը, Լիրանան, Սուրիա ասիէ 2 տարի առաջ կը գտնուէր թէեւ հանրապետական, բայց ֆաշիստ տարրերու ձեռքը, և որքա՛ն տառապանք, հալածանք, բանտ ու աքսորներ տեսաւ այդ երկիրներու հայ դէմոկրատիան: Իսկ այժմ Շնորհիւ Ֆրանսայի դիմոկրատական ռեժիմին, Հայ ազգը կը վայելէ ոչ միայն քաղաքական և սոցալակոթային ազատութիւն, այլ իրաւունք՝ իր եղբայրակիցներու հետ պաշտպանելու իր տնտեսական շահերը՝ մտնելով սենտիքայական կազմակերպութեանց մէջ:

Ռ. Ա. կուսակցութիւնը եթէ ինքզինքը Հայ ազգի կուսակցութիւն կը համարէ, Հայ Ազգի տնտեսական, մշակութային և քաղաքական ազատագրութեան կը ձգտի, ի՞նչ ըսելով կը մերժէ ընդունիլ այս աչքառու փաստերը:

Հայ Ժողովուրդը միայն դէմոկրատական տարրերու հետ կրնայ գործակցիլ և օգտուիլ: Ուրիշ քարոզներ չի կրնար լսել:

Ազգային համերաշխութիւն, ազգային միութիւն կ'ուզեն նաեւ Հայ դէմոկրատական տարրերը, ատիկա այժմ միայն պահպանողականներու մենատիրութիւնը չէ, և անիրա՛ւ զրպարտութիւն մըն է զրել թէ «Համայնավարը կը թելադրէ ուրացումն ազգային նպատակի, և ազգը կը տանի դէպի ապազգայնացում»:

Ռամկավարները թող մտնան դէմոկրատական դրօշին տակ և պաշտպանեն հայ ստուար մեծամասնութիւնը կազմող դէմոկրատիայի շահերը, այսինքն Ռամկավարներն ալ թող պայքարին միայն օրավարձերու յաւելման, աշխատաժամերու կրճատման, ծերերու ապահովութեան, անդործներու թոշակաւորման, դպրոցներու ձրիացման, և յատկապէս սէնտիքաներու կազմակերպման և յառաջացման ի խնդիր:

Ազգային միութիւնը, ազգապահպանումը արտասահմանի մէջ այս հարցերու լուծումով միայն կրնայ իրականանալ, և ոչ թէ սնամէջ և փքուռոյց խօսքերով:

ԵՐԲ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Պարզամիտ ընթերցողներ կ'արձագանգեն—«Ամօթ եւրոպային, այսքան ուղեղի տէր, մեծ դիպլոմաթներ ունենալ և տարրիներ շարունակ չի կարենալ կարգադրել ներքին վէճերը...»:

Իրապէս եւրոպայի քաղաքագիտութիւնը ոչ մէկ ատեն ներկայիս պէս վարկաբեկուած էր: Առաջ՝ երբ թերթերը այսքան ընդհանրացած չէին, ձայնասփիւռի և հեռագրի լուրերը օրը օրին, ժամը ժամին ընթերցողին չէին հասներ՝ մարդիկ առասպելական կարծիքներ կազմած էին «Ֆրենկի խելքի» մասին: Առաջ մարդիկ՝ տակաւին ենթարկուած ըլլալով աստուածաբանական, իդիալիստական մտայնութեան՝ կը կարծէին թէ կրօնական քարոզը, մեծ քաղաքագէտի մը խոշոր պատգամը, կամ թագաւորի մը մէկ մատի շարժումը կրնար պատմութեան ընթացքը կանգնեցնել կամ քաշեցնել:

Այսօր սակայն կօշիկ ներկող ընթերցողն անգամ հասկըցաւ թէ պատմութեան, ընկերային կեանքի անխլ դարձընողը ճշտակիւն պատճառներն են, այն՝ ինչ որ տարիներ առաջ պնդեցին Մարքսիստները, բայց չի լսուեցան, որովհետեւ եկեղեցիին և լսարաններուն բեմերը իր ձեռքը չէին գրտնուեր, և իր ձայնն ալ խուլ և յետեալ անկիւններու մէջ ի զօրու էր միայն:

Շնորհիւ մամուլի ընդհանրացման, դէմոկրատական կարգերու իրականացման՝ հետաքննիչ խումբ իր յաղթական մուտքը գործելով բեմերէն ներս՝ խոշորացոյցներու տակ ցոյց տուաւ մարդկութեան՝ եւրոպական նոյնիսկ ամենաբարդ թնճուկներու հանգոյցն ու պատճառը:

Այժմ եւրոպա իրար միտ կ'ուտեն, որովհետեւ ընչաքաղց կապիտալիստ դասակարգերը իրար ձեռքէ կ'ուզեն խլել սեղանի վրայ դրուած կարկանդակները:

Մօտենանք եւրոպայի ներկայ դրութեան: Համաշխարհային պատերազմը մէկին յղփացուց, միւսին զրկեց, վերջին հաշուով ուժեղները՝ Անգլիա, Ֆրանսա, Ամերիկա իւրացուցին խոշոր և ընդարձակ գաղութներ, հում նիւթերու

շուկաներ, որով մեծ ասպարէզ բացին իրենց երկիրներու ճարտարարուեստին: Դրամատիրոջ և հողատիրոջ հարստութիւնները զիջուեցան այն աստիճան, որ անոնց ճոխութիւնը, զեղխութիւնը արար ախարհին տեսանելի դարձաւ:

Ընդհանուր պատերազմի աւարէն զուրկ մնացին և իբրեւ պարտեալներ պարտքերու տակ ինկան Գերմանիան, Աւստրիան, Պուլկարիան, Թուրքիան և աւարի բաժինէն քիչ մաս ստացած Իտալիան: Գերմանիոյ, Աւստրիոյ և Իտալիոյ աշխատաւոր դասակարգերը առաջին օրերը տիրապետող դասակարգերու՝ պատերազմի հրձիւնկրու օձիքէն լաւ մը բռնեցին, զանոնք պատասխանատուութեան կանչեցին, խայտառակեցին և պետութեան դեկը մեծ մասամբ իրենց ձեռքը կեդրոնացուցին: Եթէ այդ երկիրներու սոցիալ դէմոկրատիան ունենար կորովի քաղաքականութիւն մը, մինչեւ հիմա այդ պետութիւններու ղեկավարութիւնը իրենց ձեռքը կը մնար— ինչպէս Ֆրանսայի մէջ— և Եւրոպային կը խնայուէր թէ՛ կեանքի և թէ՛ գոյքի կորուստներ և աշխարհը կը բուրբէր խաղաղ շրջան մը, որու աջիւր կը քաշէ այժմ:

Բայց... մէկ կողմէն Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Իտալիոյ աշխատաւորութեան երերուն և տկար քաղաքականութիւնը, միւս կողմէն Անգլիոյ, Ֆրանսայի իմպերիալիստ կառավարութեանց, — կապիտալիստ դասակարգին սթափումը, որսը ձեռքէն կորսնցնելու վախէն՝ մէջտեղ դրին այնպիսի եկրիփեկեր, որով պարտութեան մատնեցին այդ երկիրներու ղէմոկրատին, եւ ոյժ տուին Ֆաւսկան պրոպականտի մը յառաջացման: Այո՛, համարձակօրէն կրնանք յայտարարել որ Հիթլէրի, Մուսոլինիի, Գիմալի, Մետաքսասի, հրապարակ գալու, Փաշական ռէժիմի տեղաւորման բուն դերակատարները Անգլիոյ և Ֆրանսայի իմպերիալիստներն եղան:

Եւրոպայի կապիտալիստները ոչ միայն կը պայքարին աշխատաւորութեան դէմ, այլ և իրարու դէմ: Այդ հակասութիւններու բախումէն յառաջ կու գայ Եւրոպայի ներկայ թնճուկը:

Ժընեւի Ազգերու Լիկան յաղթական պետութիւններու պարզ մէկ ծուղակն էր, որով կ'ուզուէր կապկպել պար-

տեալներու ձեռքն ու ոտքերը: Հոն գրուած և զծուած բոլոր օրէնքները միայն յաղթող բուրժուազիին նպաստաւոր էին: Վիւսընի գաղափարները մնացին օղին մէջ կախուած: Ժընեւի գերը եղաւ բռնկած հրարխային լերան բերանը զոցել: Այսպիսի վիճակ մը անշուշտ երկար տեւել էր կըրնար, պիտի պայթէր և պայթեցաւ: Արդի Եւրոպան զըժուարութեան մատնող հարցերու գլխաւորները ասոնք են. ա.— Մաքսերու սահմանումն և արգելքները: Բ.— Դրամի անկայունութիւնը: Գ.— Կուտակուած կապիտալի ազատ շարժման արգելքը: Դ.— Հում նիւթերու՝ գաղութային շուկաներու մենատէրներու կողմանէ սեփականացումը: Ե.— Աշխատանքի և աշխատաւորութեան կաշկանդումները:

Այս սեղմումներէն ամենաշատ տուժողը Գերմանիան է: Օրգանապէս առողջ, արտադրող, և ձեռներէց Գերմանիոյ առջեւ հսկայ թումբեր զրուեցան՝ նման խոշոր գետերու առջեւ ցցուած ամբարդակներու: Դեմոկրատական Գերմանիա մը, բնաւ դժուարութիւն չը պիտի քաշէր հասկացողութեան գալ Խորհրդային Միութեան, Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Ամերիկայի հետ: Այդ երկիրներու եղբայրակից զէմոկրատիան նկատի պիտի առնէր Գերմանիոյ արդար իրաւունքները, անոր բնական ընդունակութիւնները և պահանջները և Արեւին տակ ազատ տեղ տար անոր՝ տեղաւորցնելու իր հասակ նետող մարմինը:

Բայց այդպէս չի մնաց Գերմանիան և Իտալիան: Հոն զործի զլուխ անցան ֆաշիզմի կուռքերը, կտրեցին աշխատաւորութեան լեզուն, զինեցին այդ երկիրներու կապիտալիստներու և իմպերիալիստներու վոհմակները և յառջ բերին ֆաշական եւ նացիական բիրտ բռնեցքներ: Յաղթողներու իմպերիալիստները այդպիսով կարողացան «ղեզին լաթ» հազցնել այդ երկու պետութիւններուն և ատելի դարձնել համաշխարհային դեմոկրատիայի աչքին:

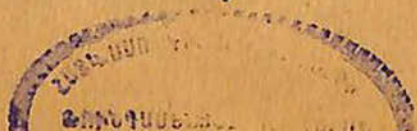
Հիթլէր և Մուսոլինի այնպիսի լողուններ զրին մէջ տեղ՝ որով թունդ հանեցին բոլոր զէմոկրատ տարրերը, չարամիտ կապիտալիստներու թագուն հրճուանքին տակ: Թէպէտ ֆաշական և նացի ուժերն երբեմն Եւրոպան սարսելու և կամ կապիտալիստներու քունը փախցնելու վա-

խեր կ'արթնցնեն, սակայն այդ բոլորը տակաւին Անդրկոյ
 իմպերիալիստներու քոնթրոլին ենթարկուող ելոյթներ են:
 Այն ատեն անոնց գլխին կ'իջնայ լախթի հարուածը, երբ
 յոխորտացող ֆաշիզմը լուրջ վտանգ սպառնայ նենգամիտ
 Ալպիոնի մեծ պետութեան: Իրաւունք ունինք ուրեմն
 յայտնելու որ Եւրոպայի ներկայ խառնակ վիճակի բուն պա-
 սախանասունները յաղթական իմպերիալիստներն են:

Խնդրի ողբերգական կողմը հոն է որ Գերմանիոյ և Ի-
 տալիոյ, ինչպէս նաեւ Յունաստանի և բոլոր ֆաշական պե-
 տութեանց գլուխը անցած կամ անցնիլ տուած են այնպի-
 սի անհեռատես և վարձկան դիւանադէտներ, որոնք իրենց
 երկրի բուն շահերու գիտակցութիւնը հունենալէն զատ,
 նաւերնին ալ խրած են ճախճախուտքին մէջ, եւ եթէ ներ-
 քն յեղափոխութիւն մը չի գայ զանոնք սրբելու հրապարա-
 կէն, տակաւին երկար պիտի հեծէ այդ երկիրներու դէ-
 մոկրատիան: Ֆաշական պետութիւնները կը կարծեն թէ բռնի
 ուժով, զինու զօրութեամբ պիտի կարենան յարատեւօրէն
 կենալ իրենց զահին վրայ, հոգ կը սխալին: Գերմանիա և
 Իտալիա այն ատեն կը հասնին իրենց նպատակին, երբ ար-
 ձակուին աշխատաւորութեան կապուած ձեռքերը, երբ ա-
 զատ քուէարկութեամբ նոր և թարմ ժողովրդական պետու-
 թիւն մը հրապարակ բերեն և կազմակերպած անհղ
 բանակով մը՝ մէջտեղ դնեն և պահանջեն իրենց կորսուած
 իրաւունքները: Ֆաշիզմի խելագար հերոսները՝ իրենց չեն
 կրնար բան մը ընել, և թոյլ չեն տար որ երկրի իրաւա-
 տէր Դեմոսը ոտքի ելնէ և աշխարհին ըսէ իր հուժկու և ազ-
 դու խօսքը՝ որուն պատրաստ են լսելու բոլոր երկիրներու
 դէմոկրատական տարրերը:

Եւրոպայի բնուկը այն ատեն միայն կը լուծուի, երբ իյ-
 նայ ֆաշական եւ նացիական ռեժիմը, եւ սիւրապեհ դեմո-
 կրատական արդարակոհով ռեժիմը:

ՎԵՐՔ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՄԷ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ Բ. ԳԻՐԲԸ

Հոգին եւ Նիւթը

ԴԱՐՎԻՆԻԶՄ ՈՒ ՄԱՐԳՍԻԶՄ

ԿԱՐԴԱՅԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՅԻՄՆԱՄԵԱԿԸ

1238 P. O. Box

Prov. R. I. U. S. A.

••

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

B. P. 616 Beyrouth (Liban)

••

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԿԱՆ ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ

••

ՊԱԼԻՔԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐԿԱՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻ

••

ՇԱՐԺՈՒՄ

ՕՐԿԱՆ ՀԱՐ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ

••

ՆՈՐ ԵՐԿԻՐ

ՕՐԿԱՆ ԿՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ

1n.
-Daw

A II
80477

ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆԲ

Արսասահման 4 Ֆրանք

Ամերիկա 25 Սենթ

ARSEN GUIDOUR

École Mixte Guiliguian

HART-SISSI

Alep-Syrie